

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Janette Turja

Palveluohjaus sosionomin työnkuvana varhaiskasvatuksessa

Opinnäytetyö

Kevät 2021

SeAMK Sosiaali- terveysala

Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Janette Turja

Työn nimi: Palveluohjaus sosionomin työnkuvana varhaiskasvatuksessa

Ohjaaja: Yliopettaja, YTT, Tiina Hautamäki

Vuosi: 2021

Sivumäärä: 46

Liitteiden lukumäärä: 4

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisena palveluohjaus nähdään sosionomin (AMK) työnkuvassa varhaiskasvatuksen työkentällä ja mitä se konkreettisesti tarkoittaa. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin, millaiseksi varhaiskasvatuksen sosionomin palveluohjauksellinen työnkuva mahdollisesti tulevaisuudessa muodostuu ja miten varhaiskasvatuksen palveluohjausta voitaisiin kehittää. Opinnäytetyön yhteistyötahona toimi noin 10 000 asukkaan kunta ja sen varhaiskasvatus. Aineistonkeruu on toteutettu haastattelujen sekä avointen kyselyjen muodossa. Tutkimushenkilöinä toimi yhteensä viisi (5) varhaiskasvatuksen ammattilaista.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka tutkimuskysymyksiä ovat: Mitä palveluohjaus on osana sosionomin työnkuvaa varhaiskasvatuksessa, ja miten palveluohjausta voitaisiin kehittää osana sosionomien toteuttamaa varhaiskasvatusta? Tavoitteena oli tuottaa tietoa kunnan varhaiskasvatuksen palveluohjauksellisen työn tämänhetkisestä tilanteesta sekä siihen kohdistuvista ajatuksista ja kehittämiskohteista. Aineiston analyysissä menetelmänä on käytetty sisällönanalyysia.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että palveluohjausta toteutetaan kunnassa sekä erillisen palveluohjaajan että lapsiryhmissä toimivien työntekijöiden toimesta. Palveluohjaus nähdään merkityksellisenä etenkin haasteiden ennaltaehkäisyyn sekä tarvittavien palvelujen ja avun piiriin saattamisen näkökulmasta. Sosionomilla nähdään olevan laaja-alaista osaamista palveluohjauksellisen työn toteuttajana.

¹ Asiasanat: varhaiskasvatus, palveluohjaus, sosionomi (AMK), osaaminen, ennaltaehkäisevä työ

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Author: Janette Turja

Title of thesis: Service Coordination as a Bachelor of Social Services' Job Description in Early Childhood Education

Supervisor(s): Tiina Hautamäki, PhD, Principal Lecturer

Year: 2021

Number of pages: 46

Number of appendices: 4

The aim of this study was to find out what kind of service coordination is in the job description of a bachelor of social services in the field of early childhood education, and what it means in concrete terms. In addition, the study investigated what the service coordination job description might look like in the future, and how it could be developed in early childhood education. The co-operation partner was the early childhood education in a municipality of about 10 000 inhabitants. The data collection has been carried out in the form of interviews and open questionnaires. A total of five (n = 5) early childhood education professionals acted as research subjects.

The thesis is a qualitative research, and the questions are: What is service coordination in early childhood education as part of a bachelor of social services' job description? How is it developed as part of their early childhood education? The aim was to produce information about the current situation of the municipality's service coordination work in early childhood education, as well as ideas and areas for development. In the analysis of the data, content analysis was used as a method.

The results show that service coordination is implemented in the municipality by both a separate service instructor and employees working in groups of children. Service coordination is seen as important, especially from the point of view of preventing challenges and bringing the necessary services and assistance. A Bachelor of Social Services is seen as having extensive competence as an implementer of service management work.

¹ Keywords: early childhood education, service coordination, bachelor of social services, competence, preventive work approach

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	1
Thesis abstract	2
SISÄLTÖ	3
Kuvioluettelo	4
1 JOHDANTO	5
2 VARHAISKASVATUKSEN PALVELUOHJAUS	7
2.1 Varhaiskasvatus Suomessa	7
2.2 Sosionomi (AMK) varhaiskasvattajana	8
2.3 Palveluohjauksen historiaa ja määrittelyä	10
2.4 Palveluohjaus varhaiskasvatuksessa	12
2.5 Palveluohjaus ennaltaehkäisevänä työotteena varhaiskasvatuksessa ..	13
3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	15
3.1 Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus ja tutkimustehtävät	15
3.2 Yhteistyötahon esittely	16
3.3 Laadullinen tutkimusmenetelmä	16
3.4 Aineistonkeruun tavat	18
3.5 Aineiston analyysitapana sisällönanalyysi ja syntynyt aineisto	20
3.6 Eettisyys ja luotettavuus	21
4 TUTKIMUKSEN TULOKSET	24
4.1 Sosionomin (AMK) työn palveluohjauksellinen osaaminen	24
4.2 Palveluohjaus sosionomin työnkuvassa varhaiskasvatuksen arjessa ...	25
4.3 Varhaiskasvatuksen tulevaisuuden näkymiä ja kehittämiskohteita	29
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	34
6 POHDINTA	38
LÄHTEET	41
LIITTEET	46

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Aineiston analyysin vaiheet.....	21
---	----

1 JOHDANTO

Palveluohjaus on alati kehittyvä ja uudistuva työtehtävä, joka tuo varhaiskasvatuksen työympäristöön uusia näkökulmia ja toimintatapoja. Lapsiperheille suunnattua palveluohjausta tarjoavat usein esimerkiksi neuvola tai erillinen palveluohjaaja. Palveluohjaus voidaan nähdä myös työskentelytapana, jossa varhaiskasvatuksen työntekijä toimii lapsen ja perheen tilanteessa rinnalla kulkijana ammattilaisen roolissa. Varhaiskasvatuksen työntekijät ovat osa lasten arkea usein jopa viisi päivää viikossa noin kahdeksan tunnin ajan. Käytännössä on varsin tavallista, että lapsi viettää valveillaoloajastaan yli puolet varhaiskasvatusympäristössä.

Ongelmana tässä aihealueessa on palveluohjauksellisen työn jäsentymättömyys varhaiskasvatustoiminnassa. Palveluohjauksellisen työn selkiyttäminen ja järjestelmällinen käyttöönotto varhaiskasvatuksessa toimisi ennaltaehkäisevänä toimintana lasten ja perheiden erilaisissa haasteissa. Ongelmien ennaltaehkäiseminen ennen niiden kasautumista parhaimmillaan poistaa tulevaisuuden haasteita, kuten syrjäytymistä, huono-osaisuutta tai mielenterveysongelmia. (Hänninen 2007, 12.) Tämän päivän haasteet ovat moninaisia ja koskettavat laajasti myös varhaiskasvatuskäisiä lapsia. Ennaltaehkäisevä työ on yhteiskunnallemme myös kustannustehokas ratkaisu (vrt. Kaukoluoto 2010, 198–199).

Opinnäytetyössä tarkastellaan varhaiskasvatuksen palveluohjausta lapsiryhmissä työskentelevien sosionomien näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen työympäristöön sosionomi tuo mukanaan sosiaalista näkökulmaa, sekä osaamista niin sosiaalipedagogiikasta, palvelujärjestelmistä, kuin verkostotyöstä. (Mäkinen ym. 2009, 88.) Ennaltaehkäisevä työ moniammatillisessa yhteistyössä on yksi sosionomin vahvimmista osaamisalueista. (Arene Oy 2017, 8). Tulevaisuudessa sosionomit työllistyvät varhaiskasvatukseen nimikkeellä: varhaiskasvatuksen sosionomi, joka osaltaan antaa loistavan mahdollisuuden kehittää sosionomin työnkuvaa ennaltaehkäisevään, palveluohjauksellisen työtteen näkökulmaa korostavaan työskentelyyn. (Marttila-Ojala & Keisala 2020.)

Tämä opinnäytetyö on toteutettu laadullisena tutkimuksena, jonka tarkoituksena on selvittää varhaiskasvatuksessa toteutettavan palveluohjauksen tämänhetkistä tilannetta. Aihe on merkityksellinen sen ajankohtaisuuden, sosiaalialan ammattialan kehittämisen ja sen uutuusarvon kannalta tarkasteltuna. Opinnäytetyöni avulla haluan selkeyttää varhaiskasvatuksessa työskentelevän sosionomin palveluohjauksellista työnkuvaa sekä selvittää, millaisena varhaiskasvatuksen kentällä toimivat esimiehet ja sosionomit näkevät

palveluohjauksen osana sosionomin tehtäväkuvaa varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Tässä työssä käytän tutkimukseen osallistuvista henkilöistä yhteisnimitystä ”varhaiskasvatuksen ammattilainen”.

Tarkoitukseni on opinnäytetyöni avulla selvittää, mitkä ovat palveluohjauksen tavoitteet, millaisia odotuksia siihen mahdollisesti kohdistuu ja millaista osaamista sosionomilta palveluohjaajana odotetaan. Opinnäytetyö rakentuu viidestä luvusta. Ensimmäinen luku muodostaa opinnäytetyön teoriaosuuden. Luvussa määritellään opinnäytetyön keskeisimpiä käsitteitä: varhaiskasvatusta ja palveluohjausta. Toinen luku käsittelee opinnäytetyön toteuttamiseen liittyviä asioita. Kolmannessa luvussa esitellään opinnäytetyön tutkimuksen tulokset, neljännessä johtopäätökset ja viidennessä luvussa opinnäytetyön pohdinta.

2 VARHAISKASVATUKSEN PALVELUOHJAUS

Varhaiskasvatuksen palveluohjaus on kirjallisuudessa vielä varsin tuntematon käsite, eikä sille ole yksiselitteistä määritelmää. Tämän luvun tarkoituksena on avata palveluohjauksen käsitettä varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Luvussa määritellään opinnäytetyön keskeisimpiä käsitteitä, sekä syvennytään sosionomin (AMK) työhön varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Tuon esille ammattialamme keskeistä kirjallisuutta, aikaisempia tutkimuksia, selvityksiä ja raportteja palveluohjaukseen liittyen.

2.1 Varhaiskasvatus Suomessa

Varhaiskasvatukseen (L 13.7.2018/540) on kirjattu varhaiskasvatuksen toimintaa koskevat säädökset. Laissa varhaiskasvatus määritellään lapsen hoidon, kasvatuksen, sekä opetuksen muodostamaksi tavoitteelliseksi ja suunnitelmalliseksi kokonaisuudeksi, jonka pääpainotus on pedagogiikassa. Varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää päiväkodissa, perhepäiväkodissa tai muussa toimintaan soveltuvassa ympäristössä. (L 13.7.2018/540, 1 luku, 1 §). Suomessa varhaiskasvatuksen erityisinä tavoitteina on edistää lapsen kokonaisvaltaista kehitystä, kasvua, terveyttä ja hyvinvointia ikä- ja kehitystaso huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen oppimisen mahdollisuuksia ja edistetään läpi elämän jatkuvaa oppimista sekä koulutuksellista tasa-arvoa. Monipuolista pedagogista toimintaa toteutetaan lapsen liikkumiseen, leikkiin, kulttuuriperintöön ja taiteeseen perustuvasti mahdollistaen lapselle myönteisiä oppimiskokemuksia. Tällä varmistetaan kehittävä, turvallinen, terveellinen sekä oppimista edistävä varhaiskasvatusympäristö. (L 13.7.2018/540, 1 luku, 3 §.) YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa tuodaan esille lapsen edun ensisijaisuus. Varhaiskasvatuksessa työtä tehdään lapsilähtöisesti ja kaikessa toiminnassa korostuu lapsen etu. (YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista. 20.11.1989.)

Varhaiskasvatusta laissa lapselle turvataan oikeus suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen opetukseen, hoitoon ja kasvatukseen. Näiden toteutumiseksi jokaiselle lapselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma. (L 13.7.2018/520, 5 luku, 23 §.) Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhdessä lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta vastaavien henkilöiden, sekä huoltajien ja lapsen kesken. Varhaiskasvatussuunnitelma on monivaiheinen prosessi, jonka laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuuden omaava henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin

osaaminen nousee esille palvelujärjestelmän tuntemisessa ja sen hyödyntämisessä käytännön työssä. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja arvioi lapsen tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä tai niiden toteuttamista. Lisäksi voidaan hyödyntää myös muita lapsen oppimista ja kehitystä tukevia asiantuntijoita ja tahoja, mikäli sellaiselle on tarvetta. Varhaiskasvatussuunnitelma on lapsen henkilökohtainen opetuksen, kasvatuksen ja hoidon toteuttamisen asiakirja. Siihen kirjataan tavoitteet lapsen kehitystä, hyvinvointia ja oppimista tukevista toimenpiteistä sekä tavat, joilla varhaiskasvatusta järjestetään tavoitteiden toteuttamiseksi. Suunnitelmaa arvioidaan ja päivitetään kerran vuodessa, tai tätä useammin, mikäli lapsen tarpeet edellyttävät sitä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 9–10.)

Varhaiskasvatus on kasvatuskumppanuutta lapsen perheen ja päivähoiton välillä. Lapsen kasvatus voidaan nähdä yhteisenä tehtävänä, jossa kummallakin osapuolella on oma vastuu lapsen hoidosta. (Laine ym. 2009, 154–155.) Kekkonen (2012, 183) toteaa tutkimuksessaan lapsen varhaiskasvatuksen alkavan jo paljon aiemmin, kuin lapsi viettää päiväkodissa ensimmäistä päiväänsä. Todellisuudessa vanhempien ensimmäinen aloite lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi aloittaa varhaiskasvatuksen. Vuonna 2019 hallitus laati eduskunnalle esityksen, jossa lasten kotihoidon ja yksityisen tuesta annettua lakia sekä varhaiskasvatuslakia muutettaisiin. (HE 34/2019). Eduskunnan päätöksen mukaisesti 1.8.2020 tuli voimaan varhaiskasvatuslain muutos, jossa jokaiselle lapselle palautettiin subjektiivinen oikeus kokoaikaiseen varhaiskasvatukseen aiemman 20 tunnin/viikko sijaan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi hoitovapaalla tai työttömänä olevan vanhemman lapsi on oikeutettu varhaiskasvatukseen kokopäiväisesti. (Opetus –ja kulttuuriministeriö, [viitattu 6.10.2020].)

2.2 Sosionomi (AMK) varhaiskasvattajana

Varhaiskasvatuslain (L 540/13.7.2018, 6 luku, 27 §) mukaan sosionomi (AMK) voi toimia varhaiskasvatuksen sosionomina, mikäli hän on suorittanut sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinnon sisältäen vähintään 60 opintopistettä varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan liittyviä opintoja.

Lasten ja perheiden kohdalla sosionomi voi työskennellä muun muassa varhaiskasvatuksen opettajana. Sosionomin tehtävänä on tuoda tällaisiin moniammatillisiin työympäristöihin sosiaalista näkökulmaa sekä esimerkiksi sosiaalipedagogista osaamista ja työotetta. Usein

sosionomi onkin moniammatillisessa työympäristössä alansa ainoa edustaja avaamassa väylää eri sosiaalipalveluiden äärelle ja edustaa näin monelle asiakkaalle sekä yhteistyökumppanille koko mahdollisuuksien kirjoa sosiaalialalla. (Mäkinen ym. 2009, 88.) Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:n toteuttaman raportin (2017, 16) mukaan varhaiskasvatuksessa työskentelevällä sosionomilla (AMK) on vahva sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen. Raportin mukaan sosionomi tuntee lainsäädännön ja normit, jotka ohjaavat varhaiskasvatusta sekä sen järjestämistä. Raportissa painotetaan myös sosionomin ydinosaamisena palveluohjauksellisen työn sekä verkostotyön toteuttamista lasten ja perheiden tarpeiden mukaisesti moniammatillista yhteistyötä hyödyntäen. Marttilan (2016, 57) mukaan yleisesti sosionomin tarjoamassa ohjauksessa korostuu yhteistyö, jonka tarkoituksena on ohjausta tarvitsevan tukeminen ja rinnalla kulkeminen, osallisuuden kasvattaminen sekä mahdollisuuksien tarjoaminen.

Varhaiskasvatuksen koulutuksen arvioinnissa tuodaan puolestaan esille sosionomin osaamisen vahvuuksia perheiden kanssa työskentelyssä tarvittavissa yhteistyötaitoissa sekä kasvatuskumppanuuden luomisessa. (Karila ym. 2013, 111.) Varhaiskasvatuksen tiekartta vuosille 2017–2030 esittää päiväkotien kasvatus-, hoito- ja opetushenkilöstön henkilöstörakenteen muutosta, jossa nostetaan esiin varhaiskasvatuksen sosionomi -nimike koskien sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittanutta henkilöä. (Karila, Kosonen & Järvenkallas 2017, 86–87.) Julkaisussa esitellään tiivistetyt ammattiprofiilit päiväkotien eri ammattiryhmille. Ehdotuksen mukaan varhaiskasvatuksen sosionomit osallistuvat oman lapsiryhmänsä opetukseen, hoitoon ja kasvatukseen sekä koko yhteisön toiminnan kehittämiseen ja arviointiin. Lisäksi he yhdessä varhaiskasvatuksen opettajien kanssa arvioivat ja kehittävät oman lapsiryhmänsä toimintaa. Moniammatillinen ja verkostoyhteistyö on heidän vastuullaan erityisesti silloin, kun lapsen elämäntilanne vaatii yhteistyötä sosiaali- ja terveystieteiden sekä erityispalveluiden kanssa. Vastuualueisiin kuuluu lisäksi yhteistyö lasten perheiden kanssa edistäen myös perheiden verkostoitumista toistensa kanssa, päämääränä lapsen hyvinvoinnin tukeminen. Varhaiskasvatuksen sosionomit tuntevat maakunnan ja kunnan erilaisia verkostoja, toimintatapoja ja palveluita sekä kykenevät ohjaamaan perheitä erilaisten elämäntilanteiden keskellä. Tehtävään kuuluu myös muita kasvattajia ja henkilöstöä omalla vastuualueellaan, sillä varhaiskasvatuksen sosionomeja ei jokaisessa ryhmässä mahdollisesti toimi. (Karila, Kosonen & Järvenkallas 2017, 88.)

2.3 Palveluohjauksen historiaa ja määrittelyä

Palveluohjauksen historia alkaa 1920-luvulta, Yhdysvalloista. Tuolloin palveluohjausta toteutettiin yksilökohtaisena asiakastyön menetelmänä. Menetelmä levisi Kanadaan, Australiaan, Britanniaan ja Suomeen. Ensimmäisiä palveluohjauskokeiluja järjestettiin Suomessa 1990-luvulla ja vähitellen menetelmä levisi osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon työskentelyä. (Hänninen 2007, 11.) Yksinkertaistettuna palveluohjaus on toimintaa, jonka päätarkoituksena on erityisen tuen ja palvelun tarpeessa olevan henkilön selviytymisen tukeminen ja hänelle kuuluvien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden sekä muun sosiaaliturvan tietojen yhteen kokoaminen. Lisäksi palveluohjauksen tarkoituksena on ohjata ja neuvoa asiakasta palvelujen käytössä. (Finto, YSO, Hakusana: Palveluohjaus, 2020.)

Ala-Nikkola ja Sipilä (1996, 1) kuvaavat palveluohjauksen menetelmäksi, jonka tavoitteena on asiakkaan palvelutarpeiden määrittely ja niihin sopivien tuen ja palvelujen kokonaisuuden löytäminen yhdessä apua tarvitsevan kanssa. Tavoitteena on lievittää palvelujärjestelmän pirstaleisuutta, vahvistaa asiakkaan voimavaroja ja tukea toimintakykyä. Valokiven (2002, 166, 181) mukaan palveluohjauksen tärkeys ja työntekijän ammatillinen asiantuntijuus korostuvat tilanteessa, jossa työskennellään niiden asiakkaiden kanssa, joilla on monenlaisia arkielämän ongelmia. Hänen mukaansa tämä on sosiaalityön ydin tehtävän, syrjäytymisen ehkäisemisen parissa työskentelyä parhaimmillaan. Yksilökohtainen palveluohjaus soveltuu hyvin sellaisille asiakkaille, joilla on tiiviin ja jatkuvan tuen sekä monien palvelujen tarvetta, eikä ennestään suhdetta mihinkään palveluorganisaatioon.

Palveluohjaus voi olla asiakkaalle annettavaa ohjausta ja neuvontaa tai palveluohjauksellista työotteen käyttöä, jossa asiakkaalle koordinoidaan juuri hänelle sopivat palvelut ja tukitoimet. Mikäli nämä palveluohjauksen muodot eivät riitä ratkaisemaan asiakkaan tilannetta, voidaan hänelle antaa myös yksilökohtaista palveluohjausta, jossa ammattilainen toimii asiakkaan rinnalla kulkijana tai puolestapuhujana hänen asioissaan. Näitä edellä mainittuja palveluohjauksen muotoja voidaan soveltaa asiakkaalle sopivaksi kokonaisuudeksi. (Hänninen 2007, 14.)

Hännisen (2007, 11) mukaan Rose ja Black (1985) ovat määritelleet palveluohjauksen asiakkaana olevan henkilön edun esille nostavaksi, asiakaslähtöiseksi työtavaksi, jolla tarkoitetaan eri palveluiden sovittamista yhteen "service coordination" sekä itse asiakastyön menetelmää "case management". Suominen ja Tuominen (2007, 13) kuvaavat palveluohjauksen määritelmää palveluohjaajan toiminnan kautta. Heidän mukaansa

palveluohjaus on toimimista palvelujärjestelmän keskellä, asiakkaan sen hetkisen elämäntilanteen ja viranomaisten välillä. Heidän mukaansa palveluohjauksen tavoitteena on kohdistaa työskentelyyn käytettävä volyyymi siten, että se parhaalla mahdollisella tavalla parantaisi asiakkaan tilannetta sekä aikaansaisi erilaisia rakenteellisia muutoksia. Oleellista on myös se, että itse palveluohjaus kuvastaa asiakkaan ja palveluohjaajan keskinäistä suhdetta.

Sosiaalialan asiakastyössä korostetaan dialogisuutta ja vuorovaikutusosaamista. Dialogisuus nähdään kahden osapuolen tasavertaisena suhteena, jonka perusta on luottamuksessa ja avoimuudessa. Onnistuneessa dialogisessa vuorovaikutuksessa nousee esille osapuolten keskinäinen ymmärrys sekä vastavuoroisuus. (Mäkinen ym. 2009, 138–139.) Valokiven (2002, 175–176) mukaan toimiva palveluohjaus on asiakaslähtöistä, luottamukseen perustuvaa työtä, jossa palveluohjaaja on asiakkaalle tuttu. Hänen mukaansa toimivuutta edistäviä tekijöitä ovat luottamuksellisuus, molemminpuolinen ohjaukseen sitoutuminen sekä avoin, yhdessä tekeminen. Raunion (2009, 139) mukaan tällaiseen palveluohjauksen asiakassuhteeseen liittyy enemmän rohkaisua, kannustamista ja tukemista kuin kontrollia.

Saari, Käpykangas ja Hasu (2018, 62–80) ovat tutkimuksessaan tarkastelleet työtehtävätasoista näkökulmaa ammattilaisten oma-aloitteisesta itseohjautuvuudesta uudenlaisiin tehtäviin ja uusien toimenkuvien luomiseen. He pitävät palveluohjaajan työtä hyvänä esimerkkinä työstä, jonka työntekijä voi itselleen luoda verkostoissa ja olosuhteissa, joissa muutokset ovat hyvin nopeita. Tutkimustulosten perusteella tutkimukseen osallistuneet palveluohjaajat olivat itse luoneet toimenkuvansa ilman esimiehen tai organisaation antamaa mallia toimenkuvasta. Palveluohjauksen toteuttamiseen vaikutti voimakkaasti se, millaisessa ympäristössä työntekijät kulloinkin sattuivat toimimaan. Työympäristö, jonka sisällä palveluohjaaja toimii ammatillisen yhteisönsä keskellä päivittäisissä kohtaamisissa asiakaskunnan kanssa tuo asiakkaita palveluohjauksen piiriin eri tavalla, kuin erillisessä palvelupisteessä, jonne asiakkaiden olisi tarkoitus itsenäisesti hakeutua.

Pietiläinen ja Seppälä (2005, 74–75) huomauttavat, että olipa tapa järjestää palveluohjausta sitten millainen tahansa, palveluohjaus on ennen kaikkea ”tapa tehdä työtä”, ei pelkkä virkanimike. Palveluohjauksen järjestämisen ja hallinnoinnin tapoja on useita. Näihin vaikuttavat paikalliset tarpeet, olosuhteet ja edellytykset sekä asiakkaan sen hetkisen tarpeet ja elämäntilanne kokonaisuudessaan. Kunnissa palveluohjaus järjestetään usein osaksi työntekijän omaa työtä. Käytännössä tämä tarkoittaa usein sitä, että kunnassa on useampi palveluohjaukseen valmentautunut henkilö, joka palveluohjausta lapselle ja perheelle voi

tarjota. (Pietiläinen & Seppälä 2005, 74–75.) Palveluohjaus on siis varsin moninainen käsite, jolle yhtä selkeää määritelmää tuskin on olemassa.

2.4 Palveluohjaus varhaiskasvatuksessa

Tässä opinnäytetyössäni keskityn palveluohjaukseen juuri varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Kun pohditaan, mitä palveluohjaus sitten on osana varhaiskasvatusta, ei varhaiskasvatuksen palveluohjaukselle ole asetettu selvää määritelmää. Aikaisempia tutkimuksia koskien juuri varhaiskasvatuksen palveluohjausta on tehty vain vähän. Kirjallisuutta palveluohjauksesta löytyy jonkin verran, mutta usein teokset ovat päihde- ja vammaistyön sekä ikäihmisten palveluohjauksen näkökulmasta kirjoitettuja. Pietiläisen ja Seppälän (2005, 58) mukaan palveluohjauksen tarjoaman tuen ja avun tärkeys korostuu etenkin elämän eri siirtymävaiheissa. Heidän mukaansa yksi tärkeimmistä siirtymävaiheista lapsiperheitä ja varhaiskasvatusta ajatellen on kotihoidosta päivähoitoon siirtyminen. Tällöin moni asia muuttuu samanaikaisesti. Lisäksi perheessä voidaan kokea erilaisia elämän muutoksia, kuten muuttamista uuteen asuntoon, työpaikan vaihtamista tai uuden parisuhteen muodostamista. Juhilan (2006, 11) mukaan tilanteissa, joissa sosiaalityötä tehdään lähellä ihmisen arkea kaikkine ongelmineen, on työn perusta silloin asiakkaan ja työntekijän kohtaamisessa.

Palveluohjauksessa asiakas nähdään elämänsä asiantuntijana, joka tietää ja tuntee omat haasteensa sekä niiden vaikutukset jokapäiväiseen elämäänsä. Työntekijä tuo palveluohjauksessa esille koulutuksen ja työn kautta saatua asiantuntijuuttaan ja on näin kykeneväinen tarkastelemaan tilannetta useista eri näkökulmista. Tätä asiakkaan ja työntekijän välistä yhteistyötä kutsutaan kumppanuudeksi. Kumppanuudessa on ensiarvoisen tärkeää, että kumppanuuden muodostavilla osapuolilla on toisiaan kohtaan syvä arvostus ja kunnioitus, sekä toimiva vuorovaikutus. Tällaista työskentelytapaa, jossa yhteistyö pohjautuu kumppanuuteen, kutsutaan asiakaslähtöiseksi. Asiakaslähtöisyyden nähdään toteutuvan tilanteessa, jossa esille nousseeseen tilanteeseen etsitään ja löydetään yhdessä ratkaisuja ja työskentely saatetaan päätökseen asiakkaan näkökohdat ja mielipiteet kuunnellen sekä kunnioittaen hänen valintojaan. (Pietiläinen & Seppälä 2005, 26–27.) Varhaiskasvatuksessa vastaavanlainen luottamuksellisuutta, tasa-arvoa ja kunnioitusta korostava kumppanuus muodostuu usein huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Sen tavoitteena on, että päiväkodin työntekijät sekä vanhemmat ja perheet sitoutuvat tietoisesti yhteistyöhön, jonka

tarkoituksena on tukea ja edistää lapsen kokonaisvaltaista kehitystä, kasvua sekä oppimista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 34).

Palveluohjaajana voi toimia työntekijä, joka on läheisessä yhteistyösuhteessa asiakkaan kanssa. Palveluohjaajalta vaaditaan päätöksentekokykyä, vastuunottokykyä sekä korkeaa ammattietiikkaa. Keskeisimpiä tehtäviä on arvioida kokonaisvaltaisesti asiakkaan elämäntilanne sekä tuen tarve yhteistyössä asiakkaan kanssa. Asiakkaan ja muiden tarvittavien henkilöiden kanssa voidaan asiakkaalle laatia tuki- ja palvelusuunnitelma sekä koordinoita tukea ja palveluita tuottava verkosto. Suunnitelmien toteutumista seurataan ja arvioidaan asiakkaan kanssa yhdessä. (Pietiläinen & Seppälä 2005, 75–77.) Kun työskentelyn kohteena on lapsi ja hänen perheensä, asettaa se omia vaatimuksia palveluohjaukselle. Oma perhe on lapselle keskeisin kasvuympäristö, joten palveluiden ja tukien tarpeellisuuden arvioinnissa on huomioitava perheen kokonaistilanne. Lasta koskevissa asioissa yhteistyökumppanina toimii ensisijaisesti vanhemmat. Heillä on lapsestaan paras tieto arjen eri tilanteista. Palveluohjaus lasten ja perheiden parissa edellyttää hallintokuntien ja organisaatioiden välillä mutkatonta yhteistyötä sekä erilaisten toimintatapojen luomista. (Pietiläinen & Seppälä, 60.) On tärkeää muistaa, että lasten vanhemmilla ja varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on erityisesti yksi yhteinen päämäärä: Heistä jokainen toivoo lapselle parasta. Vanhemmat tuntevat lapsensa parhaiten ja henkilöstöllä on tietoa lapsen yleisestä kehityksestä. Vaikka roolit eivät ole samoja, niiden tarkoitus on täydentää toisiaan. (Bruce, Meggitt & Grenier 2010, 509.)

2.5 Palveluohjaus ennaltaehkäisevänä työotteena varhaiskasvatuksessa

Ennaltaehkäisevässä työskentelyssä palveluohjaus on menetelmänä hyvin merkittävä. Ajoissa käynnistetty palveluohjaus mahdollistaa ratkaisujen löytämisen ongelmiin jo ennen, kuin ongelmat alkavat kasaantua tai tukea tarvitsevasta tulee ”väliinpuotoaja”. Varhaisessa puuttumisessa on kyse myös siitä, että asiakkaista löydettäisiin palveluohjauksesta eniten hyötyvät ajoissa, jotta heidät voitaisiin ohjata palveluohjauksen piiriin ja näin varmistaa sopivien palvelujen ja tukitoimenpiteiden saattaminen osaksi asiakkaan elämää. (Hänninen 2007, 12.) Koskimies ym. (2012, 16) puhuvat varhaisesta, avoimesta yhteistoiminnasta sekä dialogisuudesta. Toimintaa ohjaa eettiset periaatteet, jotka korostavat toiminnassa yhteisten palveluiden turvaamista, vastuun ottamista, huolten puheeksi ottamista sekä yhteistyön merkitystä läheisverkostojen kanssa. Kaukoluoto (2010, 217) käyttää tutkimuksessaan

varhaisen tuen käsitettä, joka on hänen mukaansa avoin ja asiakaslähtöinen käsite kuvaamaan lapsen kehitystä, kasvua ja erityistarpeita.

Mäkisalo-Ropponen (2012, 19) toteaa kirjassaan, että mahdollisimman varhainen tukeminen voimavaralähtöisillä menetelmillä olisi äärimmäisen tärkeää oireilevalle lapselle ja vanhemmalle. Konkreettisenä esimerkkinä Mäkisalo-Ropponen jatkaa, että mikäli perhettä tai lasta kohdellaan jatkuvasti ongelmallisena, vähitellen he itsekin uskovat olevansa sellaisia. Vaikka perheellä olisi erilaisia selviytymiskeinoja haasteellisen tilanteen ratkaisemiseksi, voi vaikeuksien keskellä olla hyvin vaikeaa löytää ja hyödyntää niitä ilman ulkopuolista, apua tarjoavaa ammattihenkilöä.

Piispan ym. (2012) mukaan viranomaisten tulisi pyrkiä oma-aloitteisuuteen ja muiden viranomaisten kanssa tehtävään yhteistyöhön perheitä tukevien toimenpiteiden tarjoamisessa ja tiedon välittämisessä. Perhe- ja lapsisurmien taustoista tehdyn selvityksen aineistojen perusteella on voitu arvioida, että mikäli surman tekijöiden lähipiirin ja viranomaisten tiedossa oleviin asioihin, kuten tekijän uhkailuun ja itsetuhoisiin ajatuksiin olisi suhtauduttu vakavasti ja koko perhettä koskeviin ongelmiin olisi puututtu ajoissa, olisi surmia voitu ehkäistä. Selvityksessä todetaan myös, että eri viranomaisten välillä tapahtuvaa yhteistyötä ei tehdä riittävästi. Yhteistyö tarkoittaa usein sitä, että yhden viranomaisen toimesta asiakas siirretään seuraavalle taholle. Toisaalta, kun useampi viranomainen työskentelee perheen kanssa samanaikaisesti, ei työ aina ole koordinoitua tai viranomaiset eivät tiedä toistensa toiminnasta. (Piispa, Taskinen & Edwards 2012, 17, 26.)

Heinonen ym. (2016, 180–181) käsittelevät kirjassaan mielenkiintoista aihetta siitä, onko varhaiskasvatus ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Yhteiskunnassa tavoitellaan tuen tarpeiden tunnistamista ja suuntaamista perheisiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ennen, kuin palvelujen kokonaisuuden luominen hankaloituu tarpeiden kasautumisen johdosta. (Heinämäki 2006, 19.) Myös lastensuojelulaissa säädetään suunnitelmallisesta ja laaja-alaisesta lasten ja perheiden ongelmia ehkäisevästä toiminnasta, ei vain lastensuojelun, vaan myös muilla sosiaalitoimen sektoreilla ja kunnan eri toimialoilla. Lastensuojelu asiakkuus ei ole edellytys palvelujen saamiselle (LSL 3 a §.)

3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa esittelen opinnäytetyöni eri vaiheita aina aiheen valinnasta alkaen opinnäytetyön valmistumiseen. Käyn läpi opinnäytetyön toteuttamiseen liittyviä asioita, kuten tavoitteita, tarkoitusta ja asetettuja tutkimustehtäviä. Tuon esille tutkimusongelman ja tutkimuksen käytännön toteuttamiseen liittyviä asioita. Lisäksi perustelen valintani laadullisen tutkimusmenetelmän käyttöön ottamisesta sekä tutkimuskysymykset ja aineiston keruu- ja analysointitavan. Esittelen myös opinnäytetyön yhteistyötahon siten, että tutkimuskohteena olevan yhteistyötahon anonymiteetti säilyy parhaalla mahdollisella tavalla. Lopuksi tuon esille opinnäytetyön eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä asioita opinnäytetyöni kohdalla. Pyrin siis kuvailemaan tutkimukseni perusteellisesti sen jokaisen vaiheen läpikäyden.

3.1 Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus ja tutkimustehtävät

Tämän opinnäytetyön tutkimuksellinen ongelmana on palveluohjauksellisen työnkuvan jäsentymättömyys osana varhaiskasvatustoimintaa. Tavoitteena onkin jäsentää varhaiskasvatuksessa työskentelevän sosionomin (AMK) palveluohjauksellista työnkuvaa. Tässä tutkimuksessa tutkimuskysymyksiä on kaksi: 1. Mitä palveluohjaus on osana sosionomin työnkuvaa varhaiskasvatuksessa? 2. Miten palveluohjausta voitaisiin kehittää osana sosionomien toteuttamaa varhaiskasvatusta? Tutkimustehtäviin vastaamiseksi selvitän, millaisena palveluohjaus näyttäytyy varhaiskasvatuksen arjessa ja millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen ammattilaisilla palveluohjauksesta on. Lisäksi selvitän, mitkä asiat vaikuttavat palveluohjauksellisen työotteen käyttöön tai käyttöönottoon.

Tutkimuskysymysten avulla on tarkoitus selvittää, millaisena varhaiskasvatuksen työympäristössä työskentelevät (esimiehet, sosionomit) näkevät palveluohjauksen osana sosionomin tehtäväkuvaa varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä, millaista osaamista sosionomi (AMK) tarjoaa palveluohjauksen työtehtäviin sekä mitä tulevaisuuden näkymiä ja kehittämiskohteita aiheeseen liittyy. Opinnäytetyö tuo katsauksen palveluohjauksellisen työn tämänhetkisestä tilanteesta yhteistyötahona toimivan kunnan varhaiskasvatuksesta.

Sosionomit voivat työskennellä varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä hyvin monenlaisissa tehtävissä, kuten esimiehinä, varhaiskasvatuksen opettajina ja palveluohjaajana. Tästä syystä näin perusteltuna sekä esimiesten, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen

erityisopettajana ja esimiehenä toimivan palveluohjaajan osallisuuden tähän tutkimukseen. Tutkimukseen osallistuvien henkilöiden tämänhetkiset työnkuvat ovat moninaisia. Otin tämän seikan huomioon jo opinnäytetyöni tutkimuksellisen osuuden suunnitteluvaiheessa. Tutkimukseen osallistui kolme varhaiskasvatuksen esimiesasemassa olevaa henkilöä, joista yksi toimii myös kunnan varhaiskasvatuksen palveluohjaajana. Koen sekä itse palveluohjaajan ja muiden esimiesten näkemykset palveluohjauksellisen työskentelyn osalta varsin oleellisena opinnäytetyöni tutkimusongelman kannalta.

3.2 Yhteistyötahon esittely

Opinnäytetyöni yhteistyötahona toimii n. 10 000 asukkaan kunta ja sen varhaiskasvatus. Kunta sijaitsee Etelä-Pohjanmaalla. Kunnassa toimii neljä päiväkotia sekä yksi ryhmäperhepäiväkoti. Lisäksi alueella toimii kaksitoista (12) perhepäivähoitajaa. Yksi päiväkodeista tarjoaa vuoropäivähoitoa. Kotihoidossa oleville lapsille on tarjolla avointa varhaiskasvatusta erillisessä toimipisteessä. Kaupungin varhaiskasvatuksessa toimii tällä hetkellä yhteensä 11 sosionomikoulutuksen omaavaa henkilöä, kaksi esimiestehtävissä ja yhdeksän työntekijää eri varhaiskasvatusyksiköissä. Lisäksi kaupungin varhaiskasvatuksessa on käytössä työntekijä nimike palveluohjaaja, jota hoitaa esimiehenäkin toimiva sosionomi.

Opinnäytetyöni avulla halusin saavuttaa käytännön hyötyä kyseiselle kunnalle ja itselleni opinnäytetyön tekijänä. Koska päiväkotien määrä on inhimillinen, on tutkimuksen toteuttaminen huomattavasti helpompaa koko kunnan varhaiskasvatus huomioiden. Lähetin kunnan varhaiskasvatuspäällikölle sähköpostitse esittelyn opinnäytetyöstä ja kysyin mahdollista kiinnostusta opinnäytetyöni yhteistyötahoksi. Sainkin pian tämän jälkeen puhelun, jossa sovimme yhteistyön alkavaksi heti, kun opinnäytetyön todellinen työstäminen alkaa ja tarvittavat sopimukset on allekirjoitettu. Olin yhteydessä kunnan varhaiskasvatuksessa toimiviin esimiehiin ja tiedustelin erinäisiä asioita opinnäytetyöni aineistonkeruuseen liittyvissä asioissa.

3.3 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Tutkimuksellisenä lähestymistapana opinnäytetyössäni toimii laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, jolla pyrin selvittämään varhaiskasvatuksessa työskentelevien esimiesten ja

sosionomien näkökulmia aiheesta. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellista elämää ajatellen sen olevan hyvin moninaista. Erilaiset tapahtumat muovaavat toisiaan ja niistä voidaan löytää hyvin monenlaisia suhteita. Kvalitatiivisella tutkimuksella pyrinkin mahdollisimman kokonaisvaltaiseen tutkimiseen. Tässä kohtaa on hyvä huomata se, että laadullisessa tutkimuksessa perinteisesti ymmärrettyä objektiivisuutta ei voida saavuttaa. Tutkija itse, tieto ja arvolähtökohdat muovaavat sitä, miten erilaisia ilmiöitä ymmärretään. Laadullisella tutkimuksella pyritään paljastamaan ja löytämään tosiasioita, ei niinkään keskitytä jo olemassa olevaan totuuteen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157.)

John Creswell (2009, 175–176) jaottelee kirjassaan laadullisen tutkimuksen ominaisuuksia. Hänen mukaansa laadullisessa tutkimuksessa tietoa kerätään tutkittavan luonnollisessa ympäristössä, jossa tutkija itse on tutkimuksen keskeinen osa keräten tietoa ja tutkien erilaisia tietolähteitä. Tietolähteitä voivat olla erilaiset asiakirjat, haastattelut ja havainnot tutkittavasta ilmiöstä. Tutkija kerää tietoa tutkimalla erilaisia asiakirjoja, tarkkailemalla käyttäytymistä, sekä haastatteleamalla ihmisiä. Creswell nostaa esille myös laadullisen tutkimuksen induktiivisen data-analyysin. Induktiivinen prosessi laadullisessa tutkimuksessa kuvaa työskentelyn edestakaisuutta teemojen ja tietokannan välillä siihen saakka, kunnes tutkija on muodostanut tutkittavasta kattavan analyysin. Tähän voi liittyä myös yhteistyö tutkimukseen osallistujien kanssa, jossa he voivat osallistua erilaisten teemojen muotoiluun. Osallistujien merkityksellisyys korostuu laadullisessa tutkimuksessa. Koko prosessin ajan on keskityttävä oppimaan ne asiat, jotka osallistujat tuovat tutkittavasta ongelmasta tai asiasta esille merkityksellisenä. Kun tehdään laadullista tutkimusta, on hyvä muistaa, että alkuperäinen tutkimussuunnitelma voi muuttua prosessin aikana. Keskeisenä ajatuksena onkin käsitellä tutkimusongelmaa tutkimukseen osallistuvilta saatujen tietojen mukaisesti ja näin oppia ongelmasta. Laadullisessa tutkimuksessa korostuu tulkitsevuus ja kokonaisvaltaisuus. Tutkija tulkitsee kuulemaansa, näkemäänsä ja ymmärtämäänsä ja pyrkii muodostamaan kokonaisvaltaisen kuvan aiheesta ja ongelmasta, jota tutkitaan. (Creswell 2009, 175–176.)

Varhaiskasvatuksen palveluohjaus on erilaisissa tutkimuksissa ja kirjallisuudessa vielä varsin tuntematon käsite. Kananen (2017, 32–35) toteaa kirjassaan, että laadullisen tutkimuksen avulla pyritään ymmärtämään ilmiöitä ja löytämään vastaus kysymykseen: ”Mistä tässä on kyse?”. Hän jatkaa laadullisen tutkimuksen tavoitteen olevan ilmiön syvässä ymmärtämisessä, joka sisältää ilmiön ymmärtämisen, kuvaamisen sekä tulkinnan. Laadullisessa tutkimuksessa analyysi ei hänen mukaansa ole määrällisen tutkimuksen tavoin prosessin viimeisin vaihe, vaan se kulkee mukana eri vaiheissa ohjaten tiedonkeruuta ja koko

tutkimusprosessia. Laadullisen tutkimusmenetelmän avulla pyrin opinnäytetyössäni vastaamaan asetettuihin tutkimustehtäviin.

3.4 Aineistonkeruun tavat

Maaliskuussa 2020 otin yhteyttä yhteistyötahooni kysyäkseni mahdollista kiinnostusta yhteistyöhön opinnäytetyön tutkimuksellisen osion toteuttamiseen. Koronapandemian vuoksi opinnäytetyön eteneminen hidastui kevään ja kesän 2020 osalta ollessani harjoittelussa. Syksyn aikana pääsin opinnäytetyössäni varsinaisesti eteenpäin, päivitin suunnitelmaani vastaamaan paremmin sen hetkistä tilannetta, ja allekirjoitimme sopimuksen yhteistyötahoni kanssa. Tämän jälkeen aloitin opinnäytetyöni aineistonkeruun, joka jatkui aina joulukuulle 2020 saakka.

Aineistonkeruun toteuttamistapoja tässä opinnäytetyössä on useita. Opinnäytetyön alkuperäisen suunnitelman mukaisesti aineistonkeruu olisi toteutettu teemahaastattelun muodossa. Pääsin toteuttamaan teemahaastattelun kahdelle varhaiskasvatuksen ammattilaisille, toisen kasvotusten haastateltavan omalla työpaikalla ja toisen puhelimitse. Koronapandemian vuoksi oli koko ajan varauduttava toteuttamaan haastattelut etäyhteyksin ja varautumaan muutoksiin. Koronapandemian ja täysipäiväiseen työhön siirtymisen vuoksi päätin muuttaa aineistonkeruun toteuttamistapaa ja lähettämään kolmelle tutkimukseen osallistuvalla kyselyyn, joka sisälsi avoimia kysymyksiä haastattelurungon sisältämistä kysymyksistä. Tutkimukseen osallistui kaiken kaikkiaan viisi (5) varhaiskasvatuksen ammattilaista, joista kolme toimii tällä hetkellä esimiestehtävissä, yksi varhaiskasvatuksen opettajana sekä yksi virkaa tekevänä varhaiskasvatuksen kiertävänä erityisopettajana, jolla on pitkä työhistoria varhaiskasvatuksen opettajana toimimisesta. Yksi esimiehistä toimii myös kunnan varhaiskasvatuksen palveluohjaajana. Tutkimushenkilöistä neljällä on sosionomin koulutus.

Lähetin jokaiselle tutkimukseen osallistuville sähköpostitse saatekirjeen, joka sisälsi lyhyen kuvauksen aiheesta, sekä tietoa haastattelusta tai avoimesta kyselystä. Haastattelujen kohdalla lähetin sekä saatekirjeen, että haastattelurungon etukäteen tarkasteltavaksi valmistautumista varten. Jokaiselta tutkimukseen osallistuvalla on pyydetty kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumiselle sekä aineiston luvalliseen analysoimiseen. Haastattelupyynnön lähetin kaikkiaan neljälle henkilölle. Aineistonkeruutavan muutoksen jälkeen selvitin kunnan varhaiskasvatuksen työntekijöiden halukkuutta avoimeen kyselyyn

osallistumiseen. Lähetin avoimen kyselyn sähköpostitse henkilöille sitä mukaa, kun myöntävä vastaus tutkimukseen osallistumisesta saapui. Avoimen kyselyn lähetin yhteensä viidelle henkilölle. Jälkeenpäin ajateltuna yhteensä yhdeksälle henkilölle lähetetty pyyntö haastatteluun tai avoimeen kyselyyn osallistumisesta oli järkevää, sillä osaan pyynnöistä ei vastattu tai henkilöillä oli muita tutkimukseen osallistumiseen vaikuttaneita esteitä. Yhdeksästä pyynnöstä viiteen vastattiin ja koin tämän olleen syntyneen aineiston perusteella riittävä määrä. Aineistonkeruun etenemisen vaiheet elivät syksyn aikana. Ensin toteutin kaksi haastattelua (H1 ja H2) ja tämän jälkeen kolme kyselyä (K1, K2 ja K3).

Aineistonkeruumenetelmänä opinnäytetyössäni toimivat siis haastattelut sekä kirjalliset, avoimet kyselyt. Haastattelut toteutin teemahaastatteluiden muodossa. Se mahdollistaa haastateltaville laajan ja yksityiskohtaisen, vapaan kerronnan. Tyypillisesti teemahaastattelun aihepiirit tiedetään, mutta tarkempi järjestys ja muoto puuttuvat. (Hirsijärvi ym. 2007, 200–203.) Haastatteluaineiston keruussa oleellinen tekijä on haastattelijan ja haastateltavan välille muodostuva vuorovaikutus. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 11). Pysin luomaan avoimen ja vastavuoroisen haastattelutilanteen, jolla on varmasti vaikutusta myös vastausten laatuun ja monipuolisuuteen. Haastatteluiden avulla toivoin saavani mahdollisimman kuvailevan ja monipuolisen aineiston. Tuomen ja Sarajärven (2009, 73) mukaan aineistonkeruu haastatteleamalla mahdollistaa aineistonkeruun joustavuuden. Haastattelijalla voi esittää haastattelukysymykset haluamassaan järjestyksessä, esittää tarkentavia kysymyksiä, selventää käytettyjä sanamuotoja ja luoda tilanteesta hyvin vastavuoroisen ja keskusteleavan. Tuomi ja Sarajärvi jatkavat, että esimerkiksi kysely ei mahdollista edellä mainitun kaltaista tilannetta.

Kyselytutkimuksen avulla voidaan puolestaan kerätä tietoa esimerkiksi ihmisten mielipiteistä, asenteista, arvoista, toiminnasta ja yhteiskunnan eri ilmiöistä. Kyselytutkimus toteutetaan tutkijan muodostaman kysymyslomakkeen avulla. Kyselytutkimuksen lomakkeen suunnittelu tulee tehdä huolellisesti, koska sillä on suora vaikutus tutkimuksen onnistumiseen. Lomakkeen eri kysymykset voidaan luokitella suljetuiksi ja avoimiksi. Suljettuun kysymykseen asetetaan valmiit vastausvaihtoehdot, kun taas avoimeen kysymykseen vastaus muodostetaan vapaamuotoisesti. (Vehkalahti 2014, 11, 20–24.)

Kysely on rakennettu suhteessa haastatteluihin. Haastattelurungon kysymykset oli laadittu siten, että ne sopivat myös avoimen kyselyn rungoksi. Halusin vastaajien voivan vastata avoimen kyselyn kysymyksiin mahdollisimman vapaamuotoisesti, kuten teemahaastatteluissa.

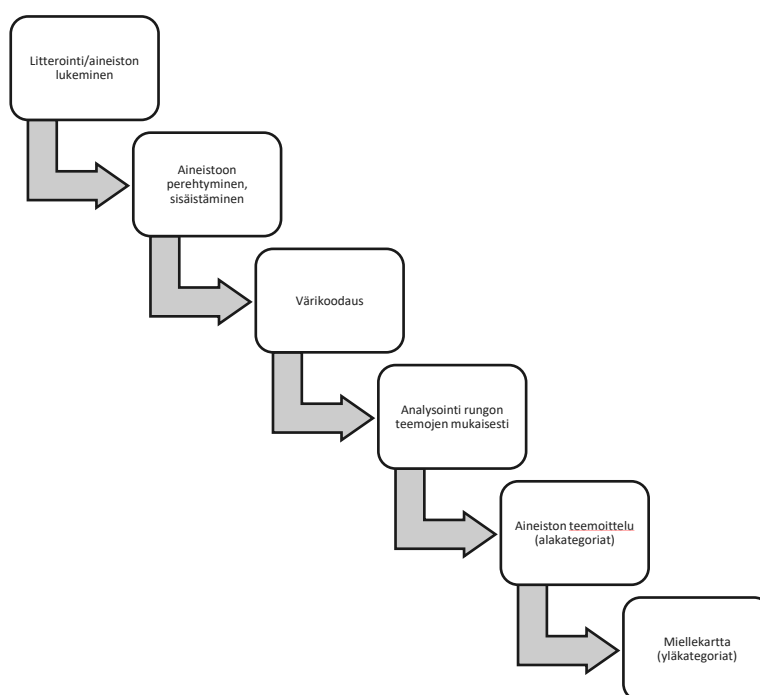
Tästä syystä päätin, että kysely muodostuu samoista avoimista kysymyksistä, joita myös jo toteuttamissani teemahaastatteluissa käytin. Hirsijärven ym. (2007, 196) mukaan avointen kysymysten etuna nähdään se, että vastaaja voi vastauksellaan tuoda ajatuksiaan esille hyvin vapaasti ilman ennalta määrättyä rajausta vastausvaihtoehdoista. Toisaalta avoimen kyselyn avulla kerätty aineisto herättää huolen aineiston luotettavuudesta ja sen käsitteleminen voi olla haastavaa vastausten kirjavuuden vuoksi. Seuri (2020, 123) kuvaa avoimen kysymyksen taiaksi sitä, että kysymyssanalla aloitettu lause lähes pakottaa vastaajan ajattelemaan kysymystä ääneen ja vastaamaan siihen kysymyssanan mukaisesti. Sekä haastattelujen että kirjallisen kyselyn avointen kysymysten avulla pyrin löytämään ratkaisun opinnäytetyön tutkimustehtäviin. Edellä viittamani haastattelurunko ja avoimen kyselyn kysymysrunko löytyvät opinnäytetyön liitteistä 2 ja 4.

3.5 Aineiston analyysitapana sisällönanalyysi ja syntynyt aineisto

Aineistonkeruun päättymisen jälkeen aloitin aineiston analysoinnin ja muodostin kuvaa tutkimuksen keskeisimmistä tuloksista. Aineiston analyysitapana opinnäytetyössäni toimii sisällönanalyysi. Sisällönanalyysin tarkoituksena on kuvata kerätyn aineiston sisältöä selkeästi, sanallisessa muodossa ja näin muodostaa kuvaus tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 106–108). Aineiston analyysin aloitusvaiheessa oleellista on teemahaastattelujen litterointi. Litterointi tarkoittaa aineiston sanatarkkaa puhtaaksi kirjoittamista. Litteroitua aineistoa analysoidessa hyödynnän laadullisen analyysin menetelmiä, jolla pyrin tulkitsemaan aineistoa ja siitä esille nousevia asioita sekä ymmärtämään niiden suhdetta toisiinsa. (Hirsijärvi ym. 2007, 217–219). Avoimen kyselyn tuottama aineisto oli jo valmiiksi kirjallisessa muodossa. Tekstimuotoisen aineiston analysoiminen tekee aineiston läpikäymisestä helpompaa. Teemahaastattelut (H1 ja H2) tuottivat aineistoa litteroituna hieman yli 16 sivua, kyselyvastaukset (K1, K2 ja K3) puolestaan lähes 10 sivua. Käsittelem aineistoa eri osissa, jotta aineiston luokittelu ja jäsentely onnistuisi tarkoituksen mukaisella tavalla.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 109) esittelemän aineistolähtöisen sisällönanalyysia mukaillen analysoin aineistoani seuraavien vaiheiden mukaisesti: Analyysin ensimmäisessä vaiheessa kuuntelin nauhoittamani teemahaastattelut ja kirjoitin ne auki sanatarkasti. Toisessa vaiheessa perehdyin haastatteluihin ja niiden sisältöön lukemalla ne useaan kertaan läpi. Analyysin kolmannessa vaiheessa koodasin syntyneitä aineistoa väreillä. Punaisella värillä merkitsin

aineistosta ne kohdat, jotka käsittelivät yleisesti palveluohjausta erityisesti sosionomin (AMK) näkökulmasta. Vihreällä värillä puolestaan ne kohdat, joissa käsiteltiin aihetta tulevaisuuden ja kehittämisen näkökulmasta. Tämä auttoi löytämään aineistosta juuri ne oleellimmat asiat, jotka tutkimustuloksissa esille nousevat. Neljännessä vaiheessa analysoin aineistoa haastattelu tai kyselyrunгон teemojen mukaisesti. Viidennessä vaiheessa pyrin löytämään aineistosta teemoja (alakategoriat) käsittelevät vastaukset ja analysoin niistä nousevia asioita. Tämän jälkeen, analyysin kuudennessa vaiheessa, jaoin teemojen mukaisesti luokitellut aineistot miellekarttaan siten, että ne vastaisivat parhaalla tavalla opinnäytetyölle asetettuihin tutkimuskysymyksiin (yläkategorioiden). (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109–113.)

Kuvio 1. Aineiston analyysin vaiheet (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109).

3.6 Eettisyys ja luotettavuus

Suhtaudun valitsemaani tutkimusaiheeseen eettisesti. Noudatan hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluvia toimintatapoja olemalla sekä itselleni että lukijoille rehellinen tulosten esittämisessä sekä mahdollisten puutteiden esille tuomisessa. Pyrin myös laajaan lähdeaineiston käyttöön. Tutkimustieto on aina luottamuksellista. Minulla tutkijana on vastuu oman tutkimukseni suhteen. Olenkin ymmärtänyt ihmisarvon ja loukkaamattomuuden tärkeyden osana tutkimuksellista työtä Yleisten eettisten periaatteiden mukaisesti.

(Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7). Tuon siis esille opinnäytetyöni mahdollisia puutteita ja ongelmia pohtimalla, mikä meni pieleen tai mitä olisi voinut tehdä toisin.

Opinnäytetyö on toteutettu hankkeistettuna, ja siitä on laadittu kirjallinen, hankkeistamista koskeva sopimus. Sopimuksessa kuvasin opinnäytetyöni aiheeseen, tavoitteeseen ja tarkoitukseen liittyviä keskeisimpiä asioita, jotka jokainen osapuoli: opiskelija, ohjaaja sekä yhteistyötaho allekirjoituksellaan hyväksyi. Osana opinnäytetyötä olen laatinut myös tietosuojaselosteen, jossa käsittelen tutkimukseen liittyviä eettisiä asioita ja toimintatapoja. Aineistonkeruun muutoksen yhteydessä jouduin pohtimaan sekä aineistonkeruun tapaa että syntyvän aineiston eettisyyttä uudelleen ja palaamaan tietosuojaselosteen pariin. Aineistonkeruun yhteydessä jokaiselta tutkimukseen osallistuneelta on pyydetty kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumiselle sekä syntyneen aineiston käyttämiselle tämän opinnäytetyön osana.

Opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa huomioin eettisyyden ja hyvät eettiset käytännöt osana työskentelyä. Hyvien eettisten käytäntöjen mukaisesti noudatan tutkimustyössäni yleistä huolellisuutta, rehellisyyttä ja tarkkuutta tutkimustulosten tallennuksen, esittämisen ja tulosten arvioinnin kohdalla. Sovellan työssäni eettisesti kestäviä tutkimus-, tiedonhankinta- ja arviointimenetelmiä ja toteutan vastuullista ja avointa viestintää tulosten julkaisemisessa. Kunnioitan työssäni kirjallisten lähteiden oikeanlaista viittausta sekä lähdeaineiston huolellista merkitsemistä. Huolehdin tutkimuksellisten periaatteiden käytännöistä, kuten tutkimuksen raportoinnista, tutkimuslupien hankkimisesta ja eri osapuolten vastuunjaosta, oikeuksista ja velvollisuuksista siten, että jokainen osapuoli ne hyväksyy. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.) Hanna Vilkan (2005, 30) mukaan hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa eettisesti kestävien tutkimus- ja tiedonhankintamenetelmien noudattamista, eli vain hyväksytyjen menetelmien käyttämistä tutkimuksessa. Tiedonhankinnan tulee perustua luotettaviin tietolähteisiin, kuten alan ammattikirjallisuutteen sekä oman tutkimuksen riittävään analysointiin.

Tässä opinnäytetyössä haastateltavista kerätään tietoja heidän koulutustaustastaan sekä tämänhetkisestä työstään, jota he tekevät. Henkilötietojen käsittelyn tarkoituksena on tuottaa aineistoa opinnäytetyötäni varten. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Tutkimukseen osallistuvien anonymiteetti säilytetään muun muassa nimien muuttamisella ja koodaamisella osaksi tutkimustuloksia. (Kuula 2006, 214–215). Haastateltavien ja kyselyyn vastanneiden nimiä, ikää tai asuinpaikkaa ei käsitellä opinnäytetyön tuloksissa, vaan ne

koodataan kirjain ja numero -yhdistelmin, josta esimerkkinä H1 (haastattelu 1) ja K1 (Kysely 1). Näin pyrin takaamaan sen, ettei haastateltavia tunnistettaisi lopullisista tuloksista. Haastattelut taltioin nauhurin avulla, jonka jälkeen litteroin tekstin muotoon. Haastattelujen litteroitua tekstiä sekä kyselyjen kirjallista aineistoa on säilytetty koko tutkimuksen ajan lukollisessa kaapissa, johon vain opinnäytetyön tekijällä eli minulla on ollut pääsy. Empiiriset aineistot olen säilyttänyt siten, etteivät ne vuoda ulkopuolisille. Huomioin myös tutkittavien salassapito-oikeuden ja selvensin sen heille osana tutkimuksen aineiston keruuta, jolloin jokaisella tutkimukseen osallistuvalla on oikeus jättää kertomatta itseään koskevaa informaatiota niin halutessaan. Kaikki tutkimuksen aikana kerätty tutkimusaineisto tuhoetaan ja hävitetään, kun opinnäytetyö on valmis ja hyväksytty.

4 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa esittelen opinnäytetyön tutkimustulokset sisällönanalyyssissä esille tulleiden kategorioiden mukaan kolmessa osassa: Ensimmäinen osa tuo esille sosionomin (AMK) työn palveluohjauksellista osaamista palveluohjauksellisen työn tekijänä varhaiskasvatuksen työympäristössä. Toisessa osassa käsitellään palveluohjausta osana sosionomin työnkuvaa varhaiskasvatuksen arjessa. Kolmas osa puolestaan tuo esille varhaiskasvatuksen palveluohjauksen tulevaisuuden näkymiä ja kehittämiskohteita sosionomin (AMK) näkökulmasta. Havainnollistaakseni tutkimuksen tuloksia konkreettisemmin, tuon esille aineistosta nousseita suoria lainauksia kunkin tutkimustehtävän kohdalla.

4.1 Sosionomin (AMK) työn palveluohjauksellinen osaaminen

Varhaiskasvatuksen ammattilaisten useista vastauksista nousi esille sosionomin osaaminen niin hoidon, opetuksen kuin kasvatuksenkin kohdalla. Sosionomilla nähdään olevan laajaa ymmärrystä sekä lapsesta, että perheestä, kuin koko lasta koskettavan verkoston monimuotoisuudesta sekä sen vaikutuksista arki elämän sujuvuuteen. Palveluohjauksessa sosionomilla on varhaiskasvatuksen ammattilaisten (H1, K2, K3) mukaan kyky huomioida tilanteiden kokonaisvaltaisuus sekä moniammatillisuuden merkitys avun tarpeen kartoittamisessa ja tukitoimenpiteiden löytämisessä.

No mä ajattelen niin, että sosionomeilla ni kyllä työssä näkyy usein se koulutustausta, elikkä siinä [työssä] osataan niinku ajatella sitä moniammatillisuutta ja perhettä niinku kokonaisuutena. Ei pelkästään lasta vaan myös niitä, jotka lapsen ympärillä on... Että ehkä semmonen laajempi katsantokanta on sosionomeilla. (H1)

He ymmärtävät, että lapsen perhe, kulttuuri ja haasteet niin lapsilla, kuin läheisilläkin vaikuttavat voimakkaasti lapsen käytökseen, jaksamiseen ja arjessa selviytymiseen. Kaiken tämän lisäksi sosionomeilla on vahva varhaiskasvatuksen opettamisen, hoivan ja kasvatuksen osaaminen. (K2)

Sosionomilla nähdään olevan hyvät valmiudet kohdata lapsi ja perhe sekä saattaa keskusteluun myös huolta herättävät asiat ja tilanteet. Aineistosta nousee esille myös sosionomi (AMK) -koulutuksen kautta saatu laaja osaaminen niin yhteiskunnallisten ilmiöiden, työelämässä toimimisen, johtamisen kuin palveluverkostonkin kohdalla. Vastausten

perusteella koulutuksen sisällöllinen laajuus antaa sosionomille hyvät valmiudet työelämässä toimimiseen hyvin monissa eri tehtävissä.

Sosionomin koulutus sisältää opintoja yhteiskunnallisista ilmiöistä, perheistä, työelämässä toimimisesta, johtamisesta, "elämän ongelmista ja haasteista" jne. Sen vuoksi koulutus antaa hyvät valmiudet ymmärtää ja kohdata lapsia ja perheitä. (K3)

Sosionomin koulutustausta on erilainen kuitenkin, siellä käsitellään laajasti kaikkia ihmisen asioita tavallaan, että mä en tiedä minkälaista on varhaiskasvatuksen opettajan opinnot mutta kyllähän se nyt painottuu enempi sinne varhaiskasvatuksen puolelle selkeesti ja sinne lapsen kehjitykseen, kun taas sosionomikoulutuksessa. (H1)

Sosionomi (AMK) -koulutuksen monipuolisuus voidaan todeta myös sosionomi tutkinnon suorittaneiden tutkimushenkilöiden työnkuvien moninaisuudesta. Tutkimukseen osallistuneet sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneet henkilöt toimivat aineistonkeruun aikaan kunnan varhaiskasvatuksessa niin esimiehinä, varhaiskasvatuksen opettajina, varhaiskasvatuksen erityisopettajana kuin palveluohjaajanakin.

4.2 Palveluohjaus sosionomin työnkuvassa varhaiskasvatuksen arjessa

Varhaiskasvatuksen arjen keskellä sosionomin palveluohjauksellinen työote nähdään lasten ja perheiden kohdalla merkityksellisenä etenkin erityisiä haasteita sisältävissä tilanteissa, joissa moniammatillisuuden tarve nousee vahvasti esille. Yhden vastauksen (K3) mukaan palveluohjaus vaatii sosionomilta herkkyyttä tunnistaa ja havaita tilanteita, joissa palveluohjausta todella tarvitaan. Toisessa vastauksessa (K1) palveluohjauksen edellytyksenä tuodaan esille herkkyys ongelmien havaitsemiselle ja puheeksiottamiselle.

Palveluohjauksellinen työote korostuu tilanteissa, joissa lapsella tai perheellä on erityisiä haasteita ja tarvitaan moniammatillista yhteistyötä. Sosionomilla on tietämystä yhteiskunnan ja erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista, joihin voi ohjata perheitä. Sosionomin tulee olla tuntoaistit herkkänä havaitsemaan tilanteita, joissa hän voi toimia palveluohjauksellisen työotteen mukaisesti. Harvoin perheet tulevat itse sitä pyytämään. (K3)

Herkkyyttä huomata lasten ja perheen ongelmat, huolen puheeksiottamista. Varhainen tuki tärkeä huomata, havainnoida ja tunnistaa sekä madaltaa puheeksiottamisen kynnyksiä. (K1)

Osassa vastauksista sosionomin toteuttama palveluohjaus nähdään pääasiassa erillisen palveluohjaajan työnä, jossa vanhemmat itse ovat yhteydessä palveluohjaajaan tiedustellakseen esimerkiksi erilaisia päivähoiton järjestämisen vaihtoehtoja tai selvittääkseen päivähoidosta kertyviä maksuja. Toisaalta vastauksissa, joissa palveluohjauksen ajateltiin kuuluvan lähinnä erillisen palveluohjaajan työnkuvaan, ei pois suljettu varhaiskasvatuksen arjessa, lapsiryhmän keskellä tapahtuvaa palveluohjausta sosionomien toimesta, vaan nähtiin se äärimmäisen tärkeänä asiana. Palveluohjauksen tarjoaminen ymmärretään lapsiryhmissä niin sosionomien kuin muidenkin työntekijöiden velvollisuutena, mikäli avun ja tuen tarvetta ilmenee. Tilanteesta riippuen vanhempia ohjataan olemaan yhteydessä kunnan palveluohjaajaan. Vaihtoehtoisesti palvelun tarve ja tätä seuraavat jatkotoimenpiteet selvitetään yhdessä lapsen ja vanhempien kanssa.

Miellän palveluohjauksen enemmän siihen, että mitä palveluohjaaja tekee. Se, että vanhemmat soittaa ja kysyy, että no minkälaista teillä on, mitä eri hoitomuotoja ja hoitopaikkoja, vaihtoehtoja. (H1)

Tottahan siinä sitten sosionomeillakin, kun he opettajina toimii ni tulee se, et kyllähän he tietää, näkee sen, et jos lapsi tai perhe tarvii jotain palvelua ni kyllähän se meillä on niinku toimintaohjeissa, että tarvittaessa jokainen, oli lastenhoitaja tai sosionomi opettaja ni osaa ohjata perheitä muitten palveluitten piiriin, et niinku perusturvan palveluitten piiriin. Et jos perhe tarvii jotain tukea. (H1)

Kaksi varhaiskasvatuksen ammattilaista (H1, K3) tuo esille ajatuksen siitä, että varhaiskasvatus on paljon muutakin kuin hoitopaikka lapselle päivän ajaksi. Juuri tämän vuoksi palveluohjaus varhaiskasvatuksen arjen keskellä nähdään merkityksellisenä asiana. Lähes jokainen varhaiskasvatuksen ammattilainen (H1, K1, K2, K3) tuo vastauksissaan esille sen, kuinka suuri kokonaisuus itse varhaiskasvatus on. Perushoidon lisäksi varhaiskasvatuksessa opetellaan erilaisia arjen taitoja jokainen lapsi yksilöllisesti huomioiden. Lisäksi vanhempien tukeminen ja avoin vuorovaikutus nousee eri teemojen ja vastaajien kohdalla esille.

Se on tärkeä aihe, koska varhaiskasvatus ei oo pelkästään sitä, että lapsi... lapsella on paikka, jossa olla sillon, kun vanhemmat on töissä. Että se on niinku iso kokonaisuus, eikä vain sitä perushoitoa ja yksittäisen lapsen arjen taitojen opettelua. (H1)

Varhaiskasvatuksen työ ei ole pelkästään sitä, että huolehdi ja kasvatat lasta hoitoäivän ajan. Lapsi on aina osa isompaa kokonaisuutta. (K3)

Varhaiskasvatuksessa lapsi huomioidaan, siellä saa syliä ja huolenpitoa. Opetetaan elämän perusasioita. Tuetaan myös vanhempia. (K1)

Arkipäiväisen ohjauksen ja neuvonnan merkitys korostuu palveluohjauksen osana. Lisäksi useassa vastauksessa (H1, K2, K3) lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen ja tätä seuraava "VASU-keskustelu" nähdään yhtenä keskeisimmistä palveluohjaustilanteista varhaiskasvatuksessa. Tämä keskustelutilanne on myös paikka, jossa moniammatillista yhteistyötä eri tahojen kanssa todella tehdään. Moniammatillista yhteistyötä tehdään varhaiskasvatuksen ammattilaisten (H1, H2, K1, K2) mukaan muun muassa perhetyön, neuvolan sekä puhe- ja toimintaterapeuttien kanssa. Usein myös varhaiskasvatuksen erityisopettajan nähdään olevan henkilö, joka vie lapsen tai perheen tilanteessa esille noussutta asiaa eteenpäin. Seuraavista aineistoesimerkeistä käy ilmi, miten palveluohjausta varhaiskasvatuksessa toteutetaan.

Tietysti se on niinku sellasta neuvontatyötä ja että ne vanhemmat saa niinku yheltä luukulta kaiken palvelun ja se palvelu tulee niinku... ei tarvii, et ota yhteyttä sinne ja tänne ja tuonne vaan se on keskitetysti yheltä luukulta tai yheltä soitolta tai mikä se nyt sitten onkaan, mistä tulee se tieto ja sitte siinä on lähinnä se asiakaslähtöisyys, elikkä se... asiakasta niinku palvellaan. (H2)

Sillon ainakin, kun lapselle tehdään vasu ni siihen kutsutaan mukaan, että jos perhe on perhetyön asiakas, et jos heillä on vaikka lastensuojelun avoimuuden tukitoimena varhaiskasvatus, niin silloin se on ihan sovittu sosiaalityön kanssa, että perheen sosiaalityöntekijä kutsutaan mukaan vasuun ja tuota siihen kutsutaan vaikka ei ois nyt niinku mitään perhetyöstä riippuvaa, mutta jos on vaikka puheterapiassa käy lapsi, ni puheterapeutti kutsutaan, että vasukeskustelu on ainakin semmonen moniammatillisempi ryhmä. (H1)

Esimerkiksi vasu-keskusteluissa saattaa tulla tilanteita, joissa tietämys ja osaaminen on hyödyksi ja palveluohjausta voidaan hyödyntää erityisesti. Lisäksi asioista jutellaan toisinaan ihan tuonti- ja hakutilanteissa. Myös ylimääräisiä keskusteluaikoja voidaan sopia ihan varta vastenkin. (K2)

Varhaiskasvatuksen ammattilaiset (K2, H2) tuovat esille myös todellisuuden siitä, että useimmiten yhteistyö eri tahojen välillä on vähäistä ja todellinen ohjaaminen ja puuttuminen hyvin varovaista. Palveluohjauksellinen työ nähdään myös jokseenkin pirstaloituneena eri tahojen toteuttamana työskentelyinä.

Pienen pientä yhteistyötä neuvolan ja joidenkin terapeuttien kanssa ja varovaisia kommentteja lapsen hoitoaikojen järjestyksestä. (K2)

Se on vähän niinku pirstaloitunu niinku moneen kohtaan. Elikkä varmaan nää kiertävät erityisopettajat, jotka näissä ryhmissä kulkee ja ne ryhmien opettajat ni ne varmaan on... jos lapsella tulee jotain erityistarpeita tai muuta mihin pitäis jotain puheterapeuttia, toimintaterapeuttia tai muuta, että ne varmaan lähtee taas sitä kautta se perheen niinku apu liikkeelle. (H2)

Varhaiskasvatuksen ammattilaiset kuvasivat palveluohjauksen tavoitteita varhaiskasvatuksessa. Vastausten perusteella varhaiskasvatuksen palveluohjauksen tavoitteet nähdään hyvin moninaisina. Kolmessa vastauksessa (H1, H2, K3) tuodaan esille palveluohjauksen tavoitteeksi perheiden ja vanhemmuuden tukeminen. Lisäksi tavoitteena nähdään kasvatuskumppanuuden luominen, varhainen puuttuminen sekä lapsen edun ja hyvinvoinnin toteutuminen varhaiskasvatuksessa. Palveluohjauksen pyrkimyksenä pidetään puheeksi ottamisen kynnyksen madaltamista ja työskentely itsessään nähdään jossain määrin myös ennaltaehkäisevänä lastensuojeluna.

Varhainen tuki tärkeä huomata, havainnoida ja tunnistaa sekä madaltaa puheeksi ottamisen kynnystä. (K1)

Lapsen edun toteutuminen hänen koko elämänpiirissä. Varhaiskasvatuksessa voidaan opastaa, neuvoa ja suositella. Joskus jopa auttaa papereiden täytössä tai soittamalla puhelinsoittoja. (K2)

Ennaltaehkäisevää lastensuojelua, varhainen puuttuminen, vanhemmuuden tukeminen, lapsen etu ja hyvinvointi. (K3)

Palveluohjauksellisen työtteen toimivuus nähdään selvästi toimivana ongelmien ja haasteiden ennaltaehkäisyssä varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten (K1, K2, K3) vastauksissa korostuu varhaisen puuttumisen ja tuen merkitys ennaltaehkäisevän työn olennaisimpina asioina. Seuraavissa lainauksissa varhaiskasvatuksen palveluohjaus nähdään selvästi ennaltaehkäisevänä työtteenä, jossa asioita viedään konkreettisesti eteenpäin.

Se lisää perheiden voimavaroja selvitä arjesta. Myöskään lasten ongelmat ja haasteet eivät suurene eksponentiaalisesti, kun niihin puututaan jo varhain. Kaikki puuttuminen, auttaminen ja ohjaaminen oikeisiin palveluihin vähentää tulevaisuuden taakkaa. (K2)

Haasteita ja ongelmia kohdatessa toimitaan palveluohjauksellisesti, eli viedään asioita eteenpäin ja ohjataan perheitä muiden ammattilaisten luokse tai otetaan itse yhteyttä vanhempien luvalla. Silloin ongelmat eivät pitkity tai vaikeudu. (K3)

Yksi varhaiskasvatuksen ammattilainen (K3) tuo esille, että palveluohjaus ennaltaehkäisevänä työotteena vaatii työntekijöiltä rohkeutta ottaa vaikeitakin asioita keskusteluun sekä kykyä nähdä tilanteen luonne pintaa syvemmmältä.

Työntekijöillä tulee olla rohkeus ottaa huolia puheeksi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Ja toisaalta myös kyky nähdä "kulissien" taakse ja tulkita huoltajien puhetta rivien välistä. Näillä konsteilla voidaan ennaltaehkäistä haasteiden vaikeutumista. (K3)

Edellisen otteen perusteella varhainen tuki nähdään vaikeuksia ennaltaehkäisevänä työskentelynä, mutta haasteiden tunnistaminen tai tilanteen esiin tuleminen eivät ole kovinkaan yksiselitteisiä asioita.

4.3 Varhaiskasvatuksen tulevaisuuden näkymiä ja kehittämiskohteita

Varhaiskasvatuksen tulevaisuuden kannalta oleellinen asia on muutos henkilöstörakenteessa, jossa sosionomi (AMK) tutkintonsa osana varhaiskasvatuksen opintopisteet suorittaneet työllistyvät varhaiskasvatuksen lapsiryhmiin tulevaisuudessa nimikkeellä "varhaiskasvatuksen sosionomi". Tämän opinnäytetyön yhteistyötahona toimivan kunnan varhaiskasvatuksessa aineiston keräämisen aikaan suurin osa varhaiskasvatuksen opettajana työskentelevistä henkilöistä on koulutukseltaan sosionomeja. Yhdessä vastauksessa (H1) tuodaankin esille pohdintaa siitä, millaiseksi varhaiskasvatuksen henkilöstörakenne tulevaisuudessa muuttuu, mikäli työhön päteviä henkilöitä ei löydy riittävästi.

Eliikkä tällä hetkellähän meillä on kaikki nuo sosionomit, jotka on valmistunu, niin niillä on se varhaiskasvatuksen opettajan pätevyys myös, eliikkä meillä on suurin osa näitä sosionomin koulutuksen omaavia opettajia, eliikkä meillä on vähemmistä näitä niinku lastentarhanopettajan taustan käyneitä opettajia. (H2)

Se varmaan riippuu siitä, että onko meillä sekä opettajia, että sosionomeja. Että saadaanko me näitä koulutettuja ihmisiä sinne ryhmiin töihin. Et sehän tulee olemaan haaste. Että sosionomeja paremmin saa, mutta nyt kun eläköityy lähivuosina opettajia niin saahaanks me opettajia tilalle, vai onko meillä sosionomi siellä opettajana, tuleeko sitten toinen sosionomi sosionomiks, että onko siellä sitten kuitenkin kaks saman koulutuksen omaavaa, eri nimikkeellä toimivaa... että se on se haaste kyllä... (H1)

Henkilöstörakenteen ja sosionomien työnkuvaa koskevat muutokset nähdään ennen kaikkea mahdollisuutena kehittää varhaiskasvatusta etenkin yhteistyön näkökulmasta. Yhden vastauksen (K2) perusteella sosionomin osaaminen varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä ei ehkä tällaisenaan tarjoa kaikkea sitä potentiaalia, mitä sillä olisi tarjottavanaan, vaan se toivotaan ymmärrettävän nykyistä laajemmin.

Toivottavasti sosionomin osaaminen ymmärretään laajemmin. Heidän osaamistaan tulisi hyödyntää erityisesti varhaiskasvatuksen ulkopuolelle suuntautuvassa yhteistyössä. Lisäksi vanhempien kanssa käytävissä keskusteluissa Sosionomeilla olisi erityistä osaamista annettavanaan. Nimenomaan palveluohjauksessa ja koko perheen tilanteen hahmottamisessa. Esimerkiksi ”lapset puheeksi”- keskustelu olisi täysin Sosionomin osaamisaluetta, vaikkei se toki ole alueelle vakiintunut käytäntö. (K2)

Nehän tekee sitä (palveluohjausta) jo nytkin niinku, että vaikka sitä ei oo mihinkää kirjattu kuitenkin, että kyllähän heidän työhön kuuluu ja he tekee moniammatillista yhteistyötä, että ehkä se on sitten... kirjoitetaan näkyvämmäksi, että mitä kaikkea varhaiskasvatukseen kuuluu ja justii että se laajenee vähä se niinku näkemys siitä. (H1)

Edellinen ote (H1) kuvastaa puolestaan hyvin sitä, että varhaiskasvatuksessa työskentelevät sosionomit ovat jo nyt tehneet palveluohjauksellista työtä, vaikka sitä ei olekaan kirjattu heidän työnkuvaansa. Jokaisessa varhaiskasvatuksen ammattilaisen vastauksessa painottuu ajatus sosionomin roolista perhettä tukevana henkilönä sekä yhteydenpitäjänä eri tahojen välillä.

Ehkä työ painottuu enempi perheiden tukemiseen ja lasten haasteisiin. Yhteydenpitäjä ja yhteistyö sosiaalipuolen henkilöiden kanssa. (K1)

En tiedä Kuinka tämä käytännössä toimii, mutta näkisin sosionomin ensisijaisena henkilönä pitämään perheisiin yhteyttä. ”Varhaiskasvatuksen perhetyöntekijä”. Aikataulullisesti sovittamista, mutta näkisin sosionomin opettajan työparina vasukeskusteluissa juuri tässä palveluohjauksellisessa ja perhetyöntekijän roolissa. (K3)

Seuraavassa sitaatissa (H1) vastaaja tuo esille tulevaisuuden haasteen siinä, kuinka työnjako lapsiryhmässä toimivan opettajan ja varhaiskasvatuksen sosionomin välillä tehdään ja millaiseksi se mahdollisesti muodostuu. Yhden varhaiskasvatuksen ammattilaisen (H2) mukaan sosionomi voisi toimia yhteyshenkilönä eri tahojen välillä esimerkiksi erilaisten palaverien järjestämisessä. Eri sektoreiden tunteminen edistäisi asioiden koordinoitua oikeille tahoille.

Jos kuvitellaan, että se menis niin, että meillä on sitten opettaja, sosionomi ja lastenhoitaja niinni siinä niinku mun mielestä se on haste, että Kuinka tehään se työnjako, että miten se jaetaan siellä, mikä kuuluu sosionomille ja mikä opettajalle, mutta ehkä tämä mistä ollaan puhuttu tämä laajempi perheen kohtaaminen ja perheen tukeminen, niin ehkä se on sitten sitä sosionomin työkenttää se kokonaisuuden ajattelemisen niinku vähän pitemmälle ja ehkä se yhteyshenkilö näitten eri palveluiden välillä. (H1)

Ja sitte justii, että se ois se sosionomi, joka järjestäis vaikka perheen ja lapsen erityisen tuen tarpeitten palavereita ja muita, että niillä tavallaan ois se yhteys, se olis se yhteyshenkilö niissä asioissa. Näkemässä niitä eri sektoreita, mitä siinä sitten ois ja se osais niinku ohjata, minne, mihin kannattais ottaa yhteyttä. (H2)

Yhdessä vastauksessa (H1) ajateltaisiin lapsiryhmässä toimivan sosionomin ja lastentarhanopettajan olevan hyvä työpari tulevaisuudessa.

Uskon, että opettaja ja sosionomi on hyvä työpari sitten, että koulutustausta on erilainen ja tuo sitä erilaista näkökulmaa siihen asiaan, että kyllähän se monipuolistaa ammattitaitoa ja osaamista ryhmässä. (H1)

Palveluohjauksellisen työtteen toteuttamista estävänä tekijänä eräs varhaiskasvatuksen ammattilainen (K1) nostavaa esille jatkuvan kiireen arjen keskellä. Myös lapsiryhmän ainoana opettajana toimiminen koetaan vastuullisena tehtävänä. Yhden vastauksen (K2) perusteella estävä tekijä on myös se, jos työnkuva ei ole tarpeeksi selkeä tai vastuualueiden jakaminen on puutteellista ryhmän työntekijöiden välillä. Myös tehtävänkuvien linjaukset ja byrokratia estävät palveluohjauksen toteuttamista.

Ajan puute/kiire, isot lapsiryhmät, ”yksin” vastuu kaikesta.” (K1)

Jos ei ole selkeää työnkuvaa tai vastuualueita jaettu varhaiskasvatuksen opettajana toimivan kanssa. (K2)

Byrokratia ja tiukat tehtävänkuvat. Joskus esim. päiväkodissa työskentelevä sosionomi saattaa nähdä, mikä lapselle tai perheelle olisi hyväksi, mutta asiaa ei voida toteuttaa tai edes ehdottaa, koska sen kuuluu kiertää oikeiden ihmisten kautta ja päätöksentekolupaa ei ole. (K2)

Palveluohjauksellisen työn edistävänä tekijänä varhaiskasvatuksen ammattilaiset (H1, K3) puolestaan näkevät riittävän tuen varmistamisen osuuden niin esimiesten, työyhteisön, kuin toisten samaa työtä tekevien kohdalla hyvin merkittävänä. Vastausten perusteella työn

toteuttamista tukisi myös se, jos yhteistyö eri tahojen välillä olisi tiiviimpää, ja näin ymmärrys eri toimijoiden työtä kohtaan lisääntyisi.

Se on aina tärkeää, että on muita samassa tilanteessa olevia, samaa työtä tekeviä, et oli sama mikä se ammatti sulla sitten on ni tuota, että pystyy vähän tuota vertaistukea, että se ehkä on tuossa mikä tuli mieleen, että mikä sitä sitten edistäis. (H1)

Tottakai sitten niinku esimiehen tuki on aina tärkeää, että on se tuki siihen, mitä tekee eikä tarvi yksin asioita pätkäillä eikä ratkoa, että sitten on se joku muu joka tekee ne vaikeimmat päätökset. (H1)

Työyhteisön tulee nähdä palveluohjauksen merkitys varhaiskasvatuksessa. Sosiaalipalveluiden tulee ymmärtää myös, miten paljon varhaiskasvatuksessa tehdään ennaltaehkäisevää työtä ja tuetaan perheitä ja sen myötä olla avoin yhteistyölle. (K3)

Varhaiskasvatuksen ammattilaiset (H2, K1, K2) tuovat esille, että palveluohjausta varhaiskasvatuksessa voitaisiin kehittää monin tavoin huomioiden henkilöstön ja työajan riittävyyden, yhteistyörakenteiden toimivuuden sekä sellaisten konkreettisten tilanteiden luomisen, joissa mahdollistetaan niin työntekijöiden, kuin lasten ja perheiden vuorovaikutus. Konkreettisina kehittämistoimina ehdotettiin muun muassa toisen vastuullisen työntekijän palkkaamista lapsiryhmään, systemaattisempaa tiedottamista sekä yhteistyön lisäämistä eri tahojen välillä. Yhteistyön tiivistämisen tarve toistuu aineistossa useasti. Myös konkreettinen toimintatapojen ja sovittujen rakenteiden luominen, kokeileminen sekä jatkuva arvioiminen nähdään ensiarvoisen tärkeänä.

Toinen vastuullinen varhaiskasvatuksen ryhmään tai lisää työntekijöitä työaikaan työn toteuttamiseen. (K1)

Liian tarkat rajat sosiaalipuolen ja sivistystoimen välillä, että jotenkin tuntuu, että sitä pitäisi saada lähemmäs toisiaan. (H2)

Keskusteluaikoja vanhemmille, kyselyjä perheelle, soittoja neuvolaan ja/tai terapeuteille (konsultointia ja ajatusten vaihtoa lapsen ja/tai perheen tilanteesta), erilaisia "vanhempainiltoja" (joissa EI puhuttaisi kurahousujen nimikoinnista), tiedotusta kerhoista, harrastuksista, perhekerhoista, seurakunnan tapahtumista ym. (K2)

Edeltävä ote (K2) kuvaa sitä, kuinka perheen kanssa toteutettavan yhteistyön tehtävänä tulisi olla kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen, eikä ainoastaan arjen sujuvuuden tarkastelu

pienien yksityiskohtien, kuten "kurahousujen nimikoinnin" tärkeyden osoittamista. Seuraavassa otteessa kuvataankin yhteisesti suunniteltujen rakenteiden ja toimintatapojen luomisen tärkeyttä.

Luomalla yhteisesti sovittuja rakenteita ja toimintatapoja sen toteuttamiseen. Kirjaamalla rakenteet ja toimintatavat ylös. Ne voi keksiä/luoda esim. esimiesten ja joidenkin valittujen henkilöiden muodostamassa työryhmässä, joka pohtii asioita ensin hetken. (K2)

Yhteistyötä pitäisi tiivistää ja enempi saada tietoa lasten ja perheiden tilanteista, sekä aikaa pitäisi olla enemmän paneutua lapsen haasteisiin, vanhemmuuden tukemiseen jne. (K1)

Kehittämiskohteena varhaiskasvatuksen ammattilaiset toivovat yhteistyön lisäämistä ja ylipäätään lisää ajantasaista tietoa paikkakunnan erilaisista palveluvaihtoehdoista, joita lapselle ja perheille voidaan tarjota. Tärkeänä seikkana pidetään myös ajantasaisen tiedon merkitystä palveluohjausta tarjottaessa ja ylipäätään tiedon saatavuutta matalan kynnyksen periaatteella, jotta se olisi mahdollisimman tavoitettavaa ja oikea-aikaista.

Pitää olla sitä tietoa, että sä voit sitä viestiä muille. Et se on ihmisten saatavilla se tieto ja semmosta niinku, et se on ajantasaista ja luotettavaa tietoa ei mitään semmosta, että musta tuntuu, että näin on. (H1)

Lisää tietoa sosiaalipuolen erilaisista vaihtoehdoista paikkakunnalla. Avoimuutta ja tietoa perheiden haasteista, yhteistyö. (K1)

Tietämättömyys palveluverkoston muutoksista tai jopa nykytilasta. Uusia toimenkuvia ja hankkeita tulee koko ajan, mutta niistä tiedotetaan huonosti tai ei ollenkaan. (K2)

Rohkeus käyttää palveluohjausta enemmän. (K2)

Otteet (H1, K1) kuvaavat erinomaisesti sitä, kuinka välttämätöntä yhteistyö, tietoisuus eri toimijoiden työstä ja erilaisista muutoksista on erilaisten palvelujen tarjoamisessa ja moniammatillisen yhteistyön tekemisessä. Tällä hetkellä tiedottaminen nähdään puutteellisena tai jopa täysin puuttavana. Yksi varhaiskasvatuksen ammattilainen (K2) tuo kuitenkin esille sen, että varhaiskasvatuksen työntekijöiltä vaadittaisiin lisää rohkeutta käyttää palveluohjausta nykyistä enemmän.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa nostan esille tutkimuksen päätuloksia. Johtopäätösteni tueksi peilaan niitä opinnäytetyöni teoreettiseen viitekehykseen ja asetettuihin tutkimustehtäviin. Tutkimuksen päätuloksina voidaan todeta, että palveluohjaus osana varhaiskasvatusta nähdään tärkeänä sekä ennen kaikkea ongelmia ja haasteita ennaltaehkäisevänä toimintana, jossa korostuu yhteistyön merkitys sekä apua ja tukea tarvitsevien asioiden eteenpäin vieminen. Suurimpana kehittämiskohteenä varhaiskasvatuksen ammattilaiset pitävät yhteistyön tiivistämistä sekä yhteistyörakenteiden toimivuuden varmistamista. Tutkimustulokset osoittavat, että varhaiskasvatuksessa työtä tehdään tiiviisti lapsen ja huoltajien lisäksi myös muun muassa neuvolan, terapeuttien ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Varhaiskasvatuksen palveluohjaus nähdään poikkeuksetta useiden eri toimijoiden toteuttamana työnä, jossa korostuu moniammatillisen yhteistyön sekä lapsen ja perheen kuuleminen.

Yleisimpiä, konkreettisia palveluohjaustilanteita varhaiskasvatuksessa ovat VASU-keskustelut, yleinen ohjaus ja neuvonta sekä huoltien puheeksi ottaminen arkisissa tilanteissa. VASU-keskustelut luovat tilanteen, jossa yhdistyy moniammatillisuus, yhteistyö työntekijöiden ja vanhempien välillä, sekä lapsen ja perheen yksilöllisten asioiden ja ajatusten huomioon ottaminen. Solantauksen (2013, 10) mukaan on paljon asioita, joita päivähoido ja vanhemmat voivat lapsen eteen tehdä. Perheen kuunteleminen on kuitenkin ainoa keino lapsen ja perheen tilanteen kokonaiskuvan luomiselle.

Opinnäytetyössä tarkasteltiin varhaiskasvatuksen palveluohjauksellisen työn toteuttamista lapsiryhmissä työskentelevien sosionomien näkökulmasta. Tulosten perusteella sosionomit tarjoavat varhaiskasvatuksen ympäristöön potentiaalista osaamista palveluohjausta ajatellen. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten vastauksissa sosionomien (AMK) palveluohjauksellinen työ korostuu ennen kaikkea yhteistyön tekemisenä varhaiskasvatusikäisen lapsen ja hänen perheensä kanssa. Vastauksissa ammattilaiset toivat esille sosionomin (AMK) laaja-alaista osaamista niin hoidon, kuin kasvatuksenkin osalta. Palveluohjausta ajatellen sosionomilla (AMK) nähdään olevan erityistä osaamista sosiaali- ja terveystieteiden verkoston tuntemisessa sekä lapsen ja perheen tilanteen kokonaisvaltaisessa ymmärtämisessä.

Sosiaalialan AMK-verkosto (2016, 10) ovat jakaneet sosionomin (AMK) osaamisen kuuteen kompetenssiin, jotka rakentuvat asiakastyön osaamisesta, eettisestä osaamisesta, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamisesta, tutkimuksellisesta kehittämis- ja innovaatio-

osaamisesta, johtamisosaamisesta sekä kriittisestä ja osallistavasta yhteiskuntaosaamisesta. Varhaiskasvatuksen palveluohjausta ajatellen jokainen edellä mainittu kompetenssialue on erittäin merkityksellinen. Helminen ym. (2014, 3) havainnollistavat edellä mainittujen kompetenssien painotuksia ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmissa. Sosionomi (AMK) tutkinto kokonaisuuksien opetussuunnitelmissa kolme eniten painottunutta kompetenssialuetta ovat: sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen sekä palvelujärjestelmäosaaminen. (Helminen, Mäntyneva & Rinne 2014, 2–4.)

Hyvin mielenkiintoista oli se, että vastauksissa varhaiskasvatuksen palveluohjaus näyttäytyy sosionomin (AMK) työnkuvassa monella tavalla riippuen ympäristöstä ja työnkuvasta, jossa palveluohjausta toteutetaan. Mikäli palveluohjausta ajateltiin erillisen työntekijän toteuttamana, lapsiryhmän ulkopuolella tapahtuvana työnä, siinä korostui päivähoitojärjestelyjen rakenteellinen osaaminen ja avun tarjoaminen esimerkiksi sopivan päivähoitopaikan ja varhaiskasvatusmaksujen kohdalla. Lapsiryhmän sisällä, arjen keskellä toteutettavassa palveluohjauksessa puolestaan korostui huolten puheeksi ottaminen, tuen tarpeiden tunnistaminen ja avun piiriin saattaminen. Tulosten perusteella lapsiryhmissä työskentelevien sosionomien osuus palveluohjauksellisen työn toteuttajina nähdään merkittävänä.

Sosionomin koulutuksen laajuus ja sen mahdollisuudet varhaiskasvatustoiminnan kehittämiseksi nähtiin merkityksellisenä tulevaisuutta ajatellen. Sosionomin monialainen osaaminen antaa palveluohjauksen toteuttamiselle erinomaiset edellytykset varhaiskasvatuksessa hyvin erilaistenkin työnkuvien osana. Keskeinen aineistossa usein toistuva elementti sosionomin (AMK) osaamiseen liittyen oli yhteistyötaitojen lisäksi kokonaisuuden hahmottamisen kyky, jossa sosionomi nähdään laajan ymmärryksen omaavana työntekijänä. Palveluohjaus nähdään varhaiskasvatuksessa monialaisena ja monitahoisena toimintana, jossa korostuu lapsen etu. Tulosten perusteella heidän koulutuksensa mahdollistaisi palveluohjauksellisen työotteen käyttöönoton laajasti ennaltaehkäisten haasteiden syntymistä tai puuttuen jo olemassa oleviin haasteisiin mahdollistaen tuen ja palveluiden piiriin mahdollistamisen sitä tarvitsevalle.

Haasteiden tunnistaminen ja puheeksi ottaminen varhaisessa vaiheessa kunnioittavalla tavalla mahdollistaa aidon yhteistyön syntymisen. Toiminnalla tähdätään yhteistyön jatkuvuuteen avoimesti ja osallisuutta lisäten. Puuttumisella ei ole tarkoitus luokitella ihmisiä, vaan kasvattaa oman elämän hallinnan tunnetta. (Marttila 2016, 60–61.) Useat haasteet voidaan tulosten perusteella tunnistaa jo hyvin varhaisessa vaiheessa, mutta todellinen asiaan paneutuminen

on haastavaa arjen kiireen keskellä. Myös SOTE-uudistuksessa keskeisiä teemoja ovat palvelujen saatavuuden parantaminen ja ennaltaehkäisevän näkökulman huomioiminen työssä. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) jatkuu vuoteen 2022 saakka. Ohjelman yksi keskeisimmistä teemoista on mahdollistaa varhainen tuki arjen keskellä lapsille, nuorille sekä perheille. Lapsista suuri osa kohdataan varhaiskasvatuksessa päivittäin. Yhteistyörakenteiden toimivuus sosiaali-, sivistys- ja terveystoimen välillä turvaa tarpeisiin vastaamisen joustavuuden. (Valtioneuvosto, [viitattu 26.1.2021.]

Palveluohjauksen ja yleisesti neuvonnan tarve on lisääntynyt palvelujen hajautuessa eri järjestöille, yrityksille sekä jokaisen omalle vastuulle. Rakenteet niin sosiaali- kuin terveydenhuollossakin ovat olleet ja tulevat olemaan suurten muutosten keskellä. (Näkki & Sayed 2015, 32.) Lähes jokainen tutkimukseen osallistunut henkilö piti varhaiskasvatuksen palveluohjauksen kehittämiskohteena yhteistyön tiivistämistä eri tahojen ja toimijoiden välillä. Tällä tarkoitettiin sekä perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä että moniammatillisen yhteistyön lisäämistä. Tieto kunnassa tarjottavista palveluista ja niiden sisällön muutoksista ei tällä hetkellä tavoita varhaiskasvatuksen työntekijöitä riittävästi. Tähän viitaten selkeinä kehittämiskohteina voidaan pitää myös entistä laajempaa ja systemaattisempaa tiedottamista niin varhaiskasvatuksen kuin eri yhteistyötahojen välillä.

Ohjauksellisessa työssä jaksamisen ja ylipäätään työn onnistumisen edellytys on työn kokeminen mielekkäänä. Työntekijän itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisten rajojen säilyttäminen ovat perustavanlaatuisia asioita ohjaustyössä. Mikäli ohjaustoiminnan toteuttamiselle eri anneta riittäviä resursseja tai työlle asetetut tavoitteet ovat epärealistisia, on ohjaustoiminnan onnistuminen ongelmallista. (Vänskä ym. 2011, 15.) Palveluohjauksellisen työn estävänä tekijänä nähdään tuen määrän niukkuus sekä systemaattisen tiedottamisen puuttuminen. Missä tahansa työssä esimiehen ja muiden samaa työtä tekevien tuen merkitys on oman työn toteuttamisen ja työssä jaksamisen perusta. Lisäksi aikaa työn toteuttamiselle on nykyisellään liian vähän.

Tutkimustuloksista nousseiden ajatusten perusteella varhaiskasvatuksen palveluohjauksen kehittämiseksi on tarvetta ja sen tuominen systemaattisemmin osaksi työntekijöiden toimenkuvaa selkiyttäisi ja varmistaisi sen käyttöönottoa entistä laajemmin. Palveluohjauksellisen työn sisällyttäminen työntekijöiden työnkuvaan voisi olla alkusysäys työn todelliselle juurtumiselle. Tulosten perusteella varhaiskasvatuksen palveluohjaus voidaan nähdä kaiken kaikkiaan monivaiheisena prosessina, jossa korostuu perheen kanssa tehtävä

yhteistyö, avun ja tuen havaitseminen ja puheeksi ottaminen, palvelutarpeen arviointi sekä tarvittavien palvelujen piiriin ohjaaminen.

Aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna tämä opinnäytetyö on tuottanut ajantasaista tietoa siitä, minkälaisena varhaiskasvatuksen palveluohjaus tällä hetkellä näyttäytyy ja mitkä ovat sen oleellisimpia kehittämiskohteita. Ammattialamme on jatkuvasti kehittyvä ja ajan mukana uudistuva. Tämä opinnäytetyö antaa suuntaviivoja palveluohjauksen kehittämiseksi etenkin varhaiskasvatuksessa työskentelevien sosionomien (AMK) näkökulmasta. Henkilöstörakenteen muutos on yksi keskeisimpiä tulevaisuuden näkymiä, jolle myös tämä tutkimus osaltaan perustuu. Ehdotuksena varhaiskasvatustoiminnan kehittämiseksi kunnassa voitaisiin perustaa työryhmä, joka sisältäisi henkilöitä niin asiakaskunnasta, varhaiskasvatuksen työntekijöistä kuin yhteistyötahojen edustajistakin. Yhdessä voitaisiin keskustella siitä, millaiselle palveluohjaukselle juuri heidän kunnassaan tällä hetkellä on tarvetta ja miten sitä tulisi toteuttaa, jotta se palvelisi kunnan asukkaita parhaalla mahdollisella tavalla. Lisäksi voitaisiin selvittää, onko palveluohjaus työtapana sellainen, joka voitaisiin soveltaa osaksi varhaiskasvatuksessa työskentelevien sosionomien työnkuvaa, sillä koulutus ja osaaminen heillä siihen on jo olemassa.

6 POHDINTA

Valitsin opinnäytetyöni aiheen syksyn 2018 aiheseminaarissa esiteltyjen aiheiden joukosta. Olin hieman aiemmin suorittanut itselleni varsin mieleenpainuvan opintojakson, joka käsitteli sosiaalityön palveluohjausta. Aihe-seminaarin aikana olin jo päättänyt, että mikäli aihe on edelleen vapaana, tahdon tutustua aihealueeseen lisää. Heti tämän jälkeen aloitin alustavan opinnäytetyösuunnitelman työstämisen ja esittelin sekä aiheen että suunnitelmani opinnäytetyöseminaarissa, joulukuussa 2018. Pian tämän jälkeen jäin äitiyslomalle vuoden 2019 alussa, joten opinnäytetyöni työstäminen keskeytyi kokonaiseksi vuodeksi. Jatkoin opintojani tammikuussa 2020. Osallistuin tammikuussa 2020 opinnäytetyöseminariin, jossa esittelin työni sen hetkisen vaiheen.

Työn aloitusvaiheessa olin epävarma siitä, olisiko aihe yleisessä keskustelussa varhaiskasvatuksessa työskentelevien keskuudessa. Aineistonkeruun aikana huomasin, kuinka tutkimukseen osallistuvien henkilöiden haastattelu- tai kyselyvastauksiin vaikutti voimakkaasti se, millainen heidän oma työnkuvansa aineistonkeruun hetkellä oli. Jokainen tutkimukseen osallistuva ajatteli palveluohjausta oman työnsä kautta ja suhteuttivat sitä sosionomin palveluohjaukselliseen työskentelyyn. Tutkimuksen tuloksiin vaikutti puolestaan se, että jouduin hyvin nopeasti vaihtamaan suunnitelmaa ja muuttamaan aineistonkeruun teemahaastattelusta avoimeksi kyselyksi. Ennen tätä muutosta ehdin toteuttamaan ainoastaan yhden haastattelun kasvokkain sekä yhden puhelimitse. Aineistonkeruun vaihdoksen yhteydessä pohdin erilaisia vaihtoehtoja. Päädyin avoimeen kyselyyn, sillä se oli kyseisessä vaiheessa yksinkertaisin toteuttaa. Olin juuri aloittanut täysipäiväisessä työssä, joka osaltaan hankaloitti haastattelujen jatkamista esimerkiksi etäyhteyksin. Eräs tutkimukseen osallistunut henkilö myös itse pyysi mahdollisuutta vastata kysymykseen kirjallisesti, joten päätin jatkaa aineistonkeruuta samalla tavalla myös muiden tutkimushenkilöiden kohdalla.

Kyselyvastauksia läpikäydessä huomasin haastattelun ja kyselyn välillä olevan huomattavan eron vastausten laajuudessa. Teemahaastattelun keskustelullisuus tuotti hyvin laajan aineiston, joka sisälsi paljon myös erittäin syvällistä pohdintaa. Toisaalta haastattelujen toteuttaminen, litterointi ja analysointi oli haasteellista ja aikaa vievää. Halusin taata haastateltaville täyden anonymiteetin, joka osaltaan hankaloitti tutkimustulosten esille tuomista. Useissa puheenvuoroissa esiintyi sellaisia asioita, joista haastateltava olisi varsin helppo tunnistaa. Kyselyjen kohdalla vastaajien anonymiteetti oli helpompi säilyttää. Vaikka avoimen kyselyn tekeminen ja aineiston analysointi oli haastatteluihin verrattuna huomattavasti

nopeampaa, on kyselymuotoisessa aineistonkeruussa myös omat haasteensa. Avoimissa kyselyissä vastaukset olivat joissain määrin suppeita tai jokin kysymys oli ymmärretty väärin. Kyselyvastaukset olivat kuitenkin kaiken kaikkiaan ilahduttavan perusteellisia ja kehittämisenäkökulman huomioivia. Joidenkin vastaajien kohdalla kysymykset koettiin vaikeasti ymmärrettävinä, mikä puolestaan vaikutti vastauksen muodostamiseen. Tämä seikka osoittaakin kysymysten asettelun tärkeyden avoimessa kyselyssä.

Aineiston analyysivaihe oli itselleni yksi opinnäytetyön mielekkäimmistä osuuksista. Vaikka aineiston haltuun ottaminen vei aikaa, olen erittäin tyytyväinen siihen, millaiseksi tutkimuksen tulokset muodostuivat. Itselleni suuri apu oli se, että aineistoa analysoidessani työskentelin selkeästi vaiheittain, ja näin koin saavani mahdollisuuden paneutua eri vaiheiden loppuun saattamiseen kunnolla. Käytännön asiat, kuten aineiston värikoodaus yksinkertaisti aineiston analysointia ja edisti näin sisällön hahmottamista, sekä teki aineistoon uudelleen palaamisen vaivattomaksi.

Mikäli opinnäytetyöni aineistonkeruu olisi toteutettu alkuperäisen suunnitelman mukaisesti haastatteleamalla jokaista tutkimukseen osallistuvaa, olisi se tuottanut osaltaan laajemman aineiston. Olen kuitenkin tyytyväinen tutkimuksessa syntyneeseen aineistoon, josta nousi esille useita tärkeitä elementtejä tutkimustehtävien ratkaisemiseksi. Opinnäytetyölle asetetut tavoitteet saavutettiin mielestäni hyvin. Opinnäytetyön tutkimustulokset vastasivat hyvin opinnäytetyölle asetettuihin tutkimustehtäviin ja tavoitteisiin. Asetetut tavoitteet olivat realistiset, mutta kuitenkin riittävän haasteelliset, jotta opinnäytetyölle ominainen tutkimuksellisuus ja uuden tiedon tuottaminen onnistuivat. Prosessia kokonaisuutena ja sen kulkua voisi kuvata sykleinä, jossa eri työvaiheet ja niiden edellyttämä työskentely toteutettiin. Ajoittain opinnäytetyön työstäminen keskeytyi hetkeksi, mutta tämä antoi aikaa pohtia, mitä ja miten seuraavaan vaiheeseen voisi valmistautua ja mitä se minulta tutkijana vaatii.

Johtopäätöksissä esitetyt kehittämiskohteet voidaan saavuttaa moniammatillista yhteistyötä systemaattisesti lisäämällä. Yhteistyö lisää tietoisuutta eri toimijoiden tekemästä työstä, jolloin palveluita on myös helpompi tarjota. Tuloksia voidaan soveltaa kunnan varhaiskasvatuksessa niin palveluohjauksen, moniammatillisen yhteistyön kuin sosionomien osaamisen kokonaisvaltaisessa käyttöönottamisessa. Tulokset antavat aihetta pysähtyä miettimään, miten varhaiskasvatuksen palveluohjaus saatetaan osaksi jokapäiväistä arkea. Ideoita kehittämiseen löytyy ja mahdollisuudet ovat rajattomat. Työntekijöiden koulutus mahdollistaa palveluohjauksen käyttöönoton laajasti varhaiskasvatuksessa työskentelevien sosionomien ja

eri toimijoiden keskuudessa. Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista selvittää, millaiseksi varhaiskasvatuksen sosionomin työnkuva todellisuudessa muodostuu tai tehdä jonkinlaista vertailua palveluohjauksellisen työtteen näyttäytymisestä eri kunnissa. Voittaisiin tutkia myös varhaispedagogisen koulutuksen saaneiden käsityksiä palveluohjauksesta osana varhaiskasvatusta.

Olen tyytyväinen omaan työskentelyyni opinnäytetyön eri vaiheissa. Haasteilta ei tämänkään työn kohdalla vältytty, vaan monet itsestäni riippumattomat seikat hankaloittivat prosessin etenemistä. Olen iloinen siitä, että tämä opinnäytetyö toi uutta näkökulmaa varhaiskasvatuksen palveluohjauksen toteuttamiselle ja mahdollistaa sen kehittämisen etenkin yhteistyötahona toimivan kunnan varhaiskasvatuksessa. Tämä sosionomi (AMK) -tutkinnon kokonaisuuteen kuuluvan opinnäytetyön toteutus on ollut ammatillisen kasvuni osalta merkittävä ja omia rajoja koetteleva prosessi. Koko prosessi on tarjonnut hienoja, uusia mahdollisuuksia tutustua tutkimukselliseen työskentelyyn ja kehittyä hyvin monella eri osa-alueella. Lapsiperheet ovat yhteiskuntamme tulevaisuus, joten on äärimmäisen perusteltua kohdentaa resursseja juuri heidän hyvinvointiinsa.

LÄHTEET

- Ala-Nikkola, M & Sipilä, J. 1996. Yksilökohtainen palveluohjaus (case management) – Uusi ratkaisu palvelujen yhteensovittamisen ikuisiin ongelmiin. Teoksessa: A. Metteri, (toim.) Moniammatillisuus ja sosiaalityö. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Sosiaalityön vuosikirja 1996. Helsinki: Edita. 16–31. [Viitattu 15.11.2020]. Saatavana: https://www.researchgate.net/publication/267969827_YKSILOKOHTAINEN_PALVELUOHJAUS_CASE_MANAGEMENT_-_UUSI_RATKAISU_PALVELUJEN_YHTEENSOVITTAMISEN_IKUISIIN_ONGELMIIN
- Arene ry. 2017. Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren: Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 10.3.2020]. Saatavana: http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf?t=1526901428
- Bruce, T., Meggit, C. & Grenier, J. 2010. Child & Care Education. London: Hodder education.
- Creswell, J.W. 2009. Research design: Qualitative & Quantitative approaches. Thousand Oaks, Ca: Sage Publications.
- Finto, YSO-Yleinen suomalainen ontologia: hakusana Palveluohjaus. 2020. [Verkkosivu]. Finto. [Viitattu: 17.11.2020]. Saatavana: <https://finto.fi/yso/fi/search?clang=fi&q=palveluohjaus>
- Hastrup, A., Hietanen-Peltola, M., Jahnukainen, J. & Pelkonen, M. (toim.) 2013. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen. Lasten Kaste -kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu: 8.8.2020]. Saatavana: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104345/THL_RAP2013_003_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- HE 34/2019 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatustalain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta. [Viitattu 22.1.2020]. Saatavana: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_34+2019.aspx
- Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N., Muuronen, K., Semi, R. & Siimes, U. 2016. Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Juva: Bookwell Oy.
- Heinämäki, L. 2006. Varhaisen tuen vahvistaminen varhaiskasvatuksessa. VarTu -hankekuvaus 2004-2005. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 24.1.2021]. Saatavana: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72949/Selv200626.pdf?sequence=1>
- Helminen, J. (toim.) 2016. Sosiaaliohjaus – lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita.

- Helminen, J., Mäntyneva, P. & Rinne, P. 2014. Sosionomien (AMK) opinnoista ja osaamisesta. Sosiaalialan ammattikorkeakouluttajien kommentteja sosionomien (AMK) opinnoista ja osaamisesta opetussuunnitelmien perusteella. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 31.1.2021]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/122363/SOSIONOMIEN_AMK_OSAAMIS_ESTA_I_11062014.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hirsijärvi, S & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hujala, E., Turja, L. (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hänninen, K. 2007. Palveluohjaus: Asiakaslähtöistä täsmäpalvelua vauvasta vaariin. [Verkojulkaisu]. Helsinki: Stakes. [Viitattu: 23.1.2020]. Saatavana: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75697/R20-2007-VERKKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 234.
- Karila, K., Kosonen, T. & Järvenkallas, S. 2017. Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017-2030. [Verkojulkaisu]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:30. [Viitattu 19.1.2020]. Saatavana: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80221/okm30.pdf>
- Karila, K., Harju-Luukkainen, H., Juntunen, A., Kainulainen, S., Kaulio-Kuikka, K., Mattila, V., Rantala, K., Ropponen, M., Rouhiainen-Valo, T., Siren-Aura, M., Goman, J., Mustonen, K. & Smeds-Nylund, A.-S. 2013. Varhaiskasvatuksen koulutus Suomessa. Arviointi koulutuksen tilasta ja kehittämistarpeista. Helsinki: Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 2013:7. [Verkojulkaisu]. Tampere: Tammerprint Oy. [Viitattu 23.1.2020]. Saatavana: https://karvi.fi/app/uploads/2014/09/KKA_0713.pdf
- Kaukoluoto, E. 2010. Onko varhaisen tuen päiväkotiki mahdollinen? Tutkimus varhaiskasvatuksen yhteisöllisestä kehittämisestä. Helsinki: Helsingin yliopisto. University of Helsinki. Institute of Behavioural Sciences. Educational Sciences Research Report 231. Väitösk.
- Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoidon diskursiivisilla näyttämöillä. [Verkojulkaisu]. Tampere: Tampereen yliopisto. Väitösk. [Viitattu: 8.9.2020]. Saatavana: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80013/7ca705d5-e5be-415f-b70b-4b862c8e707f.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Kohonen, I., Kuula-Luumi, A. & Spoof, S-K. 3/2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Helsinki. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 21.10.2020]. Saatavana: https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf
- Koskimies, M., Pyhäjoki, J. & Arnkil, T. M. 2012. Hyvien käytäntöjen dialogit. Opas dialogisen kehittämisen ja kulttuurisen muutoksen tueksi. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 24.3.2020]. Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90856/URN_ISBN_978-952-245-638-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kuukka, A., Siippainen, A. & Alasuutari, M. 2019. ”No periaatteessa minun tiedossani se aika lailla on”: Palveluohjauksen työntekijän tiedollinen asema varhaiskasvatuksen palveluohjauskeskusteluissa. [Verkkajulkaisu]. Prologi – puheviestinnän vuosikirja 2019, 22-35. [Viitattu 23.7.2020]. Saatavana: https://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj9Z2_z8ToAhXJR5oKHUaCCawQFjAAegQIAhAB&url=https%3A%2F%2Fjournal.fi%2Fprologi%2Farticle%2Fdownload%2F80529%2F47412%2F&usq=AOvVaw0q-cREmscaQ0YRgAPWeZ2X
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- L 30.12.2014/1301 Sosiaali- ja terveysministeriön asetus sosiaali- ja terveysalan osaamisesta.
- L 13.7.2018/520 Varhaiskasvatuslaki.
- Laine, A., Ruishalme, O., Salervo, P., Sivén, T. & Välimäki, P. 2009. Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveysalalla. 8. uud. p. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Marttila, M. 2016. Sosiaaliohjaus varhaiskasvatustyössä. Teoksessa: J. Helminen (toim.) 2016. Sosiaaliohjaus – lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita, 56–70.
- Marttila-Ojala, M. & Keisala, S. 10.1.2020. Varhaiskasvatuksen sosionomeja tarvitaan laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. [Blogikirjoitus]. [Viitattu 19.10.2020]. Saatavana: <https://dialogi.diak.fi/2020/01/10/varhaiskasvatuksen-sosionomeja-tarvitaan-laadukkaaseen-varhaiskasvatukseen/>
- Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Mäkisalo-Ropponen, M. 2012. Vuorovaikutustaidot sosiaali- ja terveysalalla. 1.-2. p. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Näkki, P. & Sayed, T. (toim.) 2015. Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita.

- Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. [Verkkosivu]. [Viitattu 18.1.2020]. Saatavana: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Opetus -ja kulttuuriministeriö. Ei päivystä. Lapsen oikeus varhaiskasvatukseen. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 6.10.2020]. Saatavana: <https://minedu.fi/varhaiskasvatusoikeus>
- Pietiläinen, E. & Seppälä, H. 2005. Palveluohjaus. Asiakastyössä ja organisaatiossa. 3. uud. p. Kehitysvammaliitto 2003.
- Piispa, M., Taskinen, J. & Edwards, H. 2012. Selvitys perhe- ja lapsisurmien taustoista vuosilta 2003-2012. THL, sisäasiainministeriö. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 17.9.2020]. Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90812/URN_ISBN_978-952-245-728-8.pdf?sequence=1
- Raunio, K. 2004. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Rose, S.M & Black, B.L. 1985. Advocacy and Empowerment. Mental Health Care in the Community, Boston, London and Henley, Routledge & Kegan Paul.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Saari, E., Käpykangas, S., & Hasu, M. 2018. Ammattilaiset oman työnsä käsikirjoittajina: palveluohjaajat muuttuvien palveluiden navigaattoreina. [Verkkolehtiartikkeli]. Ammattikasvatuksen aikakauskirja. Ajankohtaista ammattikasvatuksessa 20(1), 62-80. [Viitattu 30.9.2020]. Saatavana: <https://journal.fi/akakk/article/view/84719/43727>
- Seuri, O. 2020. Avoin kysymys. Haastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.
- Solantaus, T. 2013. Toimiva lapsi ja perhe. Lapsen ja nuoren kehitystä tukeva toiminnallinen työmuoto varhaiskasvatuksessa ja koulussa: Lapset puheeksi keskustelun taustateoria. Terveystieteiden tutkimuskeskus. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 24.1.2021]. Saatavana: <https://docplayer.fi/5882453-Lapsen-ja-nuoren-kehitysta-tukeva-toiminnallinen-tyomuoto-varhaiskasvatuksessa-ja-koulussa-lapset-puheeksi-keskustelun-taustateoria.html>
- Sosiaalialan AMK-verkosto. 2016. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. Hyväksytty sosiaalialan AMK-verkoston verkostokokouksessa Kuopiossa 29.4.2016. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu: 31.1.2021]. Saatavana: https://www.tamk.fi/documents/10181/809882/SOAMK+KOMPETENSSIT_2016.pdf/a42b7145-638f-4779-84da-e38671ab405a
- Suominen, S. & Tuominen, M. 2007. Palveluohjaus portti itsenäiseen elämään. Profami Oy.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2007. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Valokivi, H. 2002. Toimiva asiakkuus. Kriminaalihuollon palveluohjauskokeilu naisasiakkaiden kertomana. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 29.12.2020]. Saatavana: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67800/978-951-44-7181-0.pdf;jsessionid=C8249E8B098EB37B425F9D801DDABE80?sequence=1>
- Valtioneuvosto. Ei päivystä. Sote-uudistus: Lapsi- ja perhepalveluja parannetaan muutosohjelmassa. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 26.1.2021]. Saatavana: <https://soteuudistus.fi/palvelujen-kehittaminen/lapsi-ja-perhepalvelut>
- Varantola, K., Launis, V., Helin, M., Spoo, SK. & Jäppinen, S. 14.11.2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. [Viitattu 21.10.2020]. Saatavana: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Vehkalahti, K. 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 21.10.2020]. Saatavana: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305021/Kyselytutkimuksen-mittarit-ja-menetelmat-2019-Vehkalahti.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vänskä, K., Laitinen-Väänänen, S., Kettunen, T. & Mäkelä, J. 2011. Onnistuuko ohjaus? Sosiaali- ja terveysalan ohjaustyössä kehittyminen. Helsinki: Edita.
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. 20.11.1989. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 14.10.2020]. Saatavana: https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelun saatekirje

Liite 2. Teemahaastattelurungot

Liite 3. Kyselyn saatekirje

Liite 4. Kyselyn kysymysrunko

Liite 1. Teemahaastattelun saatekirje

Hei,

Olen sosionomiopiskelija Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä aiheesta: **Palveluohjaus sosionomin työnkuvana varhaiskasvatuksessa**. Kiitos, että saan haastatella juuri sinua opinnäytetyöni aineiston keruussa! Tässä lyhyt kuvaus opinnäytetyöni aiheesta ja tulevasta haastattelusta:

Palveluohjaus on kehittyvä ja uudistuva työtehtävä, joka tuo varhaiskasvatuksen työympäristöön uusia näkökulmia ja toimintatapoja. Opinnäytetyöni kautta haluan selkeyttää varhaiskasvatuksessa työskentelevän sosionomin (AMK) palveluohjauksellista työnkuvaa, sekä selvittää, minkälaisena varhaiskasvatuksen kentällä toimivat johtajat ja sosionomit näkevät palveluohjauksen osana sosionomin tehtäväkuvaa varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Aihe on merkityksellinen sen ajankohtaisuuden, sosiaalialan ammattialan kehittämisen ja sen uutuusarvon kannalta tarkasteltuna.

Palveluohjaus on sekä tehtävänimike, että tapa tehdä työtä. Tehtävänimikkeenä palveluohjaus tunnetaan usein paremmin esimerkiksi päihde- ja mielenterveystyössä, mutta varhaiskasvatuksen palveluohjaus voi näyttäytyä arjen eri tilanteissa, jossa sitä kulloinkin tarvitaan. Palveluohjaus voidaan nähdä yhtenä varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisyn keinona. Opinnäytetyöni tavoitteena on siis selvittää, mitä palveluohjaus konkreettisesti tarkoittaa sosionomin työnkuvassa varhaiskasvatuksen työkentällä ja millaisia kokemuksia siitä on?

Tutkimusaineistoni muodostuu teemahaastatteluista saamastani aineistoista. Haastattelurungon löydät liitteistä. Käsittelen teistä kerättyä tietoa ja tutkimusaineistoa luottamuksellisesti lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Mitään tietoja ei luovuteta ulkopuolisille ja tutkimuksen päätyttyä aineisto tuhoetaan ja hävitetään. Opinnäytetyössäni käsittelen haastatteluaineistoa siten, että tutkimukseen osallistuneet henkilöt eivät ole tunnistettavissa.

Kiitos yhteistyöstä, olethan yhteydessä, mikäli jokin jäi epäselväksi.

Ystävällisin terveisin

Janette Turja
janette.turja@seamk.fi

Liite 2. Teemahaastattelurunko

OPINNÄYTETYÖN HAASTATTELURUNKO

Varhaiskasvatuksen sosionomi

Taustatiedot

Millainen koulutustausta sinulla on?

Montako vuotta olet työskennellyt varhaiskasvatuksessa?

Millainen on työnkuvasi varhaiskasvattajana?

1. Teema: Sosionomi varhaiskasvatuksessa

Millaista osaamista sosionomi (AMK) tarjoaa osana varhaiskasvatusta?

2. Teema: Palveluohjaus osa varhaiskasvatuksen arkea

Millaisena näet sosionomin palveluohjauksellisen työtteen varhaiskasvatuksen työympäristössä?

Mitkä ovat palveluohjauksellisen työtteen tavoitteet varhaiskasvatuksessa?

Millaisissa tilanteissa palveluohjausta hyödynnetään osana päiväkodin arkea?

3. Teema: Ennaltaehkäisevä työote

Millaisena näet palveluohjauksellisen työtteen toimivuuden ajatellen ongelmien ja haasteiden ennaltaehkäisyä?

Näetkö varhaiskasvatuksessa toteutettavan palveluohjauksen ennaltaehkäisevänä työotteena?

4. Teema: Tulevaisuuden näkymät

Tulevaisuudessa sosionomit työllistyvät varhaiskasvatukseen nimikkeellä "Varhaiskasvatuksen sosionomi":

Mitä muutoksia sosionomin työnkuvaan mahdollisesti tulee tämän muutoksen myötä?

Miten palveluohjausta voitaisiin kehittää osana sosionomien toteuttamaa varhaiskasvatusta?

5. Teema: Kehittäminen

Millaiset tekijät mielestäsi estävät palveluohjauksellisen työtteen toteuttamista?

Millaiset tekijät mielestäsi edistävät palveluohjauksellisen työtteen toteuttamista?

Miten varhaiskasvatuksen palveluohjausta voitaisiin mielestäsi kehittää?

Millaista tukea palveluohjauksellisen työn toteuttamiselle on saatavilla?

Saatko tarpeeksi tukea?

Esimiehet, palveluohjaaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Taustatiedot

Millainen koulutustausta sinulla on?

Millainen työnkuvasi tällä hetkellä on?

1. Teema: Sosionomi varhaiskasvatuksessa

Millaista osaamista sosionomi (AMK) tarjoaa osana varhaiskasvatusta?

2. Teema: Palveluohjaus osa varhaiskasvatuksen arkea

Millaisena näet sosionomin palveluohjauksellisen työtteen varhaiskasvatuksen työympäristössä?

Mitkä ovat palveluohjauksellisen työtteen tavoitteet varhaiskasvatuksessa?

Millaisissa tilanteissa palveluohjausta hyödynnetään osana päiväkodin arkea?

3. Teema: Ennaltaehkäisevä työote

Millaisena näet palveluohjauksellisen työtteen toimivuuden ajatellen ongelmien ja haasteiden ennaltaehkäisyä?

Näetkö varhaiskasvatuksessa toteutettavan palveluohjauksen ennaltaehkäisevänä työotteena?

4. Teema: Tulevaisuuden näkymät

Tulevaisuudessa sosionomit työllistyvät varhaiskasvatukseen nimikkeellä

”Varhaiskasvatuksen sosionomi”:

Mitä muutoksia sosionomin työnkuvaan mahdollisesti tulee tämän muutoksen myötä?

Miten palveluohjausta voitaisiin kehittää osana sosionomien toteuttamaa varhaiskasvatusta?

5. Teema: Kehittäminen

Millaiset tekijät mielestäsi estävät palveluohjauksellisen työtteen toteuttamista?

Millaiset tekijät mielestäsi edistävät palveluohjauksellisen työtteen toteuttamista?

Miten varhaiskasvatuksen palveluohjausta voitaisiin mielestäsi kehittää?

Millaista tukea palveluohjauksellisen työn toteuttamiselle on saatavilla?

Liite 3. Kyselyn saatekirje

Hei,

Olen sosionomiopiskelija Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä aiheesta: **Palveluohjaus sosionomin työnkuvana varhaiskasvatuksessa**. Kiitos, että osallistut opinnäytetyötäni koskevaan kyselyyn! Tässä lyhyt kuvaus opinnäytetyöni aiheesta ja kyselystä:

Palveluohjaus on kehittyvä ja uudistuva työtehtävä, joka tuo varhaiskasvatuksen työympäristöön uusia näkökulmia ja toimintatapoja. Opinnäytetyöni kautta haluan selkeyttää varhaiskasvatuksessa työskentelevän sosionomin (AMK) palveluohjauksellista työnkuvaa, sekä selvittää, minkälaisena varhaiskasvatuksen kentällä toimivat johtajat ja sosionomit näkevät palveluohjauksen osana sosionomin tehtävänkuvaa varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Aihe on merkityksellinen sen ajankohtaisuuden, sosiaalialan ammattialan kehittämisen ja sen uutuusarvon kannalta tarkasteltuna.

Palveluohjaus on sekä tehtävänimike, että tapa tehdä työtä. Tehtävänimikkeenä palveluohjaus tunnetaan usein paremmin esimerkiksi päihde- ja mielenterveystyössä, mutta varhaiskasvatuksen palveluohjaus voi näyttäytyä arjen eri tilanteissa, jossa sitä kulloinkin tarvitaan. Palveluohjaus voidaan nähdä yhtenä varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisyn keinona. Opinnäytetyöni tavoitteena on siis selvittää, mitä palveluohjaus konkreettisesti tarkoittaa sosionomin työnkuvassa varhaiskasvatuksen työkentällä ja millaisia kokemuksia siitä on?

Tutkimusaineistoni muodostuu teemahaastatteluista sekä avoimen kyselyn kautta saamastani aineistosta. Kyselyn löydät liitteistä. Käsittelen teistä kerättyä tietoa ja tutkimusaineistoa luottamuksellisesti lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Mitään tietoja ei luovuteta ulkopuolisille ja tutkimuksen päätyttyä aineisto tuhotaan ja hävitetään. Opinnäytetyössäni käsittelen haastattelujen ja kyselyjen kautta saamaani aineistoa siten, että tutkimukseen osallistuneet henkilöt eivät ole tunnistettavissa.

Kiitos yhteistyöstä, olethan yhteydessä, mikäli jokin jäi epäselväksi!

Ystävällisin terveisin

Janette Turja
janette.turja@seamk.fi

Liite 4. Kyselyn kysymysrunko

OPINNÄYTETYÖN AVOIN KYSELY

Taustatiedot

Millainen koulutustausta sinulla on?

Millainen työnkuvasi tällä hetkellä on?

1. Teema: Sosionomi varhaiskasvatuksessa

Millaista osaamista sosionomi (AMK) tarjoaa osana varhaiskasvatusta?

2. Teema: Palveluohjaus osa varhaiskasvatuksen arkea

Millaisena näet sosionomin palveluohjauksellisen työtteen varhaiskasvatuksen työympäristössä?

Mitkä ovat palveluohjauksellisen työtteen tavoitteet varhaiskasvatuksessa?

Millaisissa tilanteissa palveluohjausta hyödynnetään osana päiväkodin arkea?

3. Teema: Ennaltaehkäisevä työote

Millaisena näet palveluohjauksellisen työtteen toimivuuden ajatellen ongelmien ja haasteiden ennaltaehkäisyä?

Miten varhaiskasvatuksessa toteutettava palveluohjaus toimii ennaltaehkäisevänä työotteena?

4. Teema: Tulevaisuuden näkymät

Tulevaisuudessa sosionomit työllistyvät varhaiskasvatukseen nimikkeellä "Varhaiskasvatuksen sosionomi":

Mitä muutoksia sosionomin työnkuvaan mahdollisesti tulee tämän muutoksen myötä?

Miten palveluohjausta voitaisiin kehittää osana sosionomien toteuttamaa varhaiskasvatusta?

5. Teema: Kehittäminen

Millaiset tekijät mielestäsi estävät palveluohjauksellisen työtteen toteuttamista?

Millaiset tekijät mielestäsi edistävät palveluohjauksellisen työtteen toteuttamista?

Miten varhaiskasvatuksen palveluohjausta voitaisiin mielestäsi kehittää?

Millaista tukea palveluohjauksellisen työn toteuttamiselle on saatavilla?